STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04278

GEKLIBENE DERTSEYLUNGEN

Isaac Leib Peretz

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ל. פרץ

געקליבענע דערציילונגען

ערשטער באַנד

ערשטער טייל

2־טע אויפלאַגע

פון קוואַל ביי דער יידישער שול

אין מעקסיקע

תש"ו 1945

I. L. PERETZ

CUENTOS ESCOGIDOS

שער־בלאט געצייכנט פון אברהם ענגעל

פון דער יידישער שול אין מעקסיקע
פאר די יידישע קינדער אין אייראפע

א י נ ה אַ ל ט

דער קונצמאַכער	זייט	5
זיבן גוטע יאָר	"	11
דער אוצר	"	16
שרה בת טובים	"	21
דער אַרענדאַר	"	30
דריי קיכלעך	"	57
דרשה געשאַנק	"	57
אויב נישט נאָך העכער	"	74

דער קונצנמאַכער

אין

אַ וואָלינער שטעטל אריין, איז אַמאָל געקומען אַ קונצנמאַכער.

און כאָטש עס איז געווען אין דער פאַרדאַגהטער פאָר פסח־צייט, ווען אַ ייד האָט מער זאָרג, ווי האָר אויפן קאָפּ, האָט דאָך זיין אָנקומען אַ גרויסן רושם געמאַכט: אַ רעטעניש פון אַ מענטש! קרוע־בלוא, — מיט א צילינדער, ~~אפילו א [illegible]~~, אויפן קאָפּ. א יידיש פנים — דער צלם אלוקים פליט אים איבער דער נאָז, — און אַ געגאָלטע באָרד! און קיין פּאַספּאָרט האָט ער נישט געהאַט, און עסן, האָט ין קיי־נער נישט געזען, נישט קיין כשרס, נישט קיין טריפהס. גיי ווייס, וואָס ער איז! מען פרעגט ין — פון וואַנען? זאָגט ער — „פון פּאַריז!" ווהין? — „קיין לאָנדאָן!" ווי קומט איר אַהער? זאָגט ער: „פאַרבלאָנדזשעט!" אַפנים, צופוס געגאַנגען! און ווייזט זיך ביי קיין מנין נישט, אַפילו שבת הגדול נישט! און שטייט מען צו אים צו, מאַכט מען אַרום אים אַ רעדל, ווערט ער פלוצים נעלם, גלייך די ערד וואָלט ין איינגעשלונגען, און שווימט אַרויס אויף יענער זייט מאַרק.

דערווייל האָט ער זיך געדונגען אַ סאַליע און אָנגעהויבן צו מאַכן קונצן.

אָבער קונצן! בפני קהל ועדה האָט ער געשלונגען ברענענדיקע קוילן ווי פאַרפל; און פון מויל ארויסגעצויגן האָט ער אַלערליי בענדער, רויטע, גרינע, וואָס פאַר אַ קאָליר מען האָט נאָר געוואָלט, און לאַנגע — ווי סגולות. פון אַ כאַלעווע פון שטיוול וואַרפט ער אַרויס זעכצן פאָר אינדיקעס, אָבער אינדיקעס — ווי בערן, און לעבעדיקע, און זיי צעלויפן זיך איבער דער סצענע; דערנאָך הויבט ער אויף אַ פוס און קראַצט אָפ פון דער פאָדעשווע גאָלדענע רענדלעך, אַ גאַנצע שיסל גאָלדענע רענדלעך! פאַטשט מען „בראַוואָ", גיט ער אַ פייף, — לויפן זיך אין דער לופטן צוזאַמען חלות און קוילעטשן, ווי די פייגל, און הויבן אָן טאַנצן אַ ראָד, צי אַ ברוגז טאַנץ אונטער דער סטעליע. און גיט ער דעם צווייטן פייף, ווערט דאָס אַלץ כהרף עין פאַרשוואונדן, כלא היה! אוים קוילעטשן, אוים בענדער, אוים אינדיקעס — גאָר נישט!

מילא, ווייסט מען דאָך, אַז „יענער צד" קאָן אויך עפעס באַווייזן! די חרטומים פון מצרים האָבן מן הסתם גרעסערע קונצן באַוויזן! איז אָבער די שאַלה: פאַרוואָס איז ער אַליין אַזאַ גרויסער קבצן? אַ מענטש שאַרט רענדלעך פון פאָדעשווע, און האָט נישט מיט וואָס צו באַצאָלן פאַר דער אַכסניא; מיט אַ פייף באַקט ער אָן מער קוילעטשן און חלות, ווי דער גרעסטער בעקער, אינדיקעס ציט ער אַרויס פון כאַלעווע, און אַ פנים האָט ער — אַן אויסגעצויגנס, אַז שענערע לייגט מען אין דער ערד אַריין, און דער הונגער ברענט אים אין די אויגן ווי אַ פלאַקער! ווערטלט מען זיך: די פינפטע קשיא צו „מה נשתנה!"...

נאָר איידער עס קומט צו „מה נשתנה", ווילן מיר איבערלאָזן דעם קונצנמאַכער, און איבערגיין צו חיים־יונהן און זיין ווייב רבקה־ביילע. חיים־יונה איז אַמאָל אַ וואַלד־סוחר געווען, האָט ער איינמאָל געקויפט אַ וואַלד אין „גלייכן געלט", האָט מען דעם וואַלד פאַרמאַכט, איז ער אַרויס „אין איין העמד". איז ער געוואָרן „וואַלד־שרייבער", האָט ער די שטעל פאַרלוירן; זיצט ער שוין אַ שיינע פאָר חדשים אָן פרנסה. אַ ווינטער האָט מען איבערגעלעבט — אויף שונאי־ציון גע־

סאַליע — זאַל.

זאָגט; נאָך ווינטער גייט אָבער פּסח! און פאַרזעצט איז שוין פון הענג לייכטער ביזן לעצטן קישן. זאָגט רבקה־ביילע. גיי אַריבער צו קהל און נעם מעות־חיטים. זאָגט חיים־יונה, אַז ער האָט ביטחון, אַז גאָט וועט העלפן, און דאָס פּנים פאַרשוואַרצן וועט ער זיך נישט. גייט רבקה־ביילע און זוכט נאָך אַמאָל אין אַלע ווינקעלעך, און געפינט אַן אַלטן אָפּגעריבענעם זילבערנעם לעפל — ממש אַ נס מן השמים, יאָרן זייט דער לעפל איז פאַרלוירן געוואָרן! גייט חיים־יונה, נעמט דעם לעפל, פאַרקויפט׳ן, און טראָגט אַריין די פּאָר גראָשן אויף מעות־חיטים פאַר אָרעמע לייט. אָרעמע לייט, זאָגט ער, זענען בילכער. די צייט דערווייל רוקט זיך. שוין אינגאַנצן נישט מער ווי אַ פּאָר וואָכן צו פּסח — ער האָט ביטחון! גאָט, זאָגט ער, פאַרלאָזט נישט! מילא, רבקה־ביילע שווייגט; אַן אשה מוז פאָלגן אַ מאַן. עס גייט אָבער אַוועק נאָך אַ טאָג, נאָך אַ טאָג, רבקה־ביילע ווייסט נישט פון קיין שלאָף, גראָבט דאָס פּנים אין שעניק אַריין און וויינט שטילערהייט, חיים־יונה זאָל נישט הערן, און אויף פּסח איז קיין צייכן נישטאָ. און טעג האָט זי ערגערע ווי נעכט, — ביינאַכט וויינט זיך כאָטש אַ מענטש אָפּ דאָס האַרץ, בייטאָג אָבער מוז מען קנייפּן די באַקן, די פאַרב זאָל שטיין! שכנות קוקן איר נאָך און גאַפן, און קוקן זיך די אויגן אויס, און שטעכן זי מיט רחמנות־בליקן, ווי מיט נאָדלען... אַנדערע פרעגן: ווען באַקט איר מצות? ווי האַלט איר מיט בוראַקעס? די נענטערע זאָגן:

— סטייטש, וואָס טוט זיך מיט אייך, רבקה־ביילע?! פעלט אייך, וועלן מיר אייך באָרגן, וכדומה...

חיים־יונה וויל אָבער נישט קיין „מתנת בשר ודם‟, און רבקה־ביילע וועט קענגן איר מאַן נישט גיין — זוכט זי זיך אויס תירוצים פון אונטער דער ערד, און דאָס פּנים פלאַמט און פלאַמט...

זעען די שכנים, אַז עס איז נישט ווי עס דאַרף צו זיין, נעמען זיי און לויפן צום רב — סטייטש? דער רב, נעבעך, הערט אויס, קרעכצט אָפּ און פאַרקלערט זיך, און סוף־כל־סוף ענטפערט ער, אַז חיים־יונה איז אַ בן־תורה און אַ ירא־שמים, און אויב ער האָט ביטחון, האָט ער!..

רבקה־ביילע איז אפילו אָן בענטש־ליכט געבליבן...

און — שוין פּסח!

חיים־יונה גייט פון בית־המדרש אהיים, זעט ער, אַז אַלע פענצ־טער אין מאַרק שײַנען אַרויס מיט שמחת־יום־טוב, און נאָר זײַן דירה שטייט, ווי אַן אָבל צווישן מחותנים, ווי אַ בלינדע צווישן זעעדיקע. ער פאַלט אָבער בײַ זיך נישט אַראָפּ: „אַז גאָט וועט וועלן, וועט נאָך זײַן פּסח!" — טראַכט ער. ער גייט אַרײַן און זאָגט פריילעך: „גוט יום־טוב", און איז נאָך אַמאָל מטעים: „גוט יום־טוב דיר, רבקה־ביילע!", און רבקה־ביילעס קול ענטפערט אים, אָנגעזאַפּט מיט טרערן פון אַ פינצטערן ווינקל אַרויס: „גוט יום־טוב, גוט יאָר!" און אירע אויגן ברע־נען אַרויס פון פינצטערן ווינקעלע, ווי צוויי ברענענדיקע קוילן. גייט ער צו איר צו און זאָגט איר: רבקה־ביילע, — זאָגט ער, — הײַנט איז יום־טוב, יציאת־מצרים, פאַרשטייסט? טרויערן טאָר מען נישט! און וואָס איז דאָ צו טרויערן? אויב דער ריבונו של עולם האָט נישט גע־וואָלט, מיר זאָלן האָבן אונדזער פּסח, מוז מען אָננעמען פאַר ליב און זײַן בײַ אַ פרעמדן סדר. וועלן מיר גיין ערגעץ אַנדערש צום סדר! מען וועט אונדז אַרײַנלאָזן אומעטום. טיר און טויער שטייען אָפן... יידן זאָגן: „כל דיכפין ייתי וייכול", דאָס איז טייטש: ווער עס איז הונגעריק זאָל אַרײַנקומען עסן. קום, נעם אויף דיר די שאַל, וועלן מיר גיין צום ערשטן בעסטן ייד...

און רבקה־ביילע, וואָס טוט שטענדיק דעם רצון פון איר מאַן, האַלט אײַן מיט אַלע כוחות דאָס געוויין, וואָס רײַסט זיך איר צום האַלדז, נעמט אויף זיך אַ צעריבענע שאַל און וויל שוין גיין, — אין דער זעלבער רגע עפנט זיך אָבער די טיר, און עמיץ קומט אַרײַן און זאָגט:

— גוט יום־טוב!

ענטפערן זיי:

— גוט־יאָר! — נישט זעענדיק, ווער עס איז צו זיי אַרײַנגע־קומען.

זאָגט דער, וואָס איז אַריינגעקומען:

— איך וויל זיין אייער גאַסט צום סדר!

ענטפערט חיים־יונה:

— מיר האָבן אַליין קיין סדר נישט...

ענטפערט יענער אַז ער האָט מיטגעבראַכט דעם סדר מיט זיך!

— אין דער פינצטער? — האַלט זיך שוין רבקה־ביילע נישט איין און שלוכצט.

— חלילה! — ענטפערט דער אורח, — עס וועט זיין ליכט. און ער גיט אַ מאַך: האָקוס־פּאָקוס! און עס באַווייזן זיך צוויי פּאָר זילבערנע לייכטער מיט אָנגעצונדענע סטעאַרין־ליכט, און מיטן שטוב, אין דער לופט! עס ווערט ליכטיק. חיים־יונה און רבקה־ביילע דערזעען, אַז דאָס איז דער קונצנמאַכער, און זיי גאַפן און קאָנען פאַר וואונדער און שרעק קיין איינציק וואָרט פון מויל נישט ארויסברענגען. זיי כאַפּן זיך איינס דאָס צווייטע אָן ביי די הענט און שטייען מיט אויפגעריסענע אויגן און אָפענע מיילער. דער קונצנמאַכער ווענדט זיך דערווייל צום טיש, וואָס איז געשטאַנען פאַרשעמט אין אַ ווינקעלע, און זאָגט צו אים: „נו, בחורל, באַדעק דיך און קום אַהער!" און אַזוי ווי ער זאָגט דאָס אַרויס, פאַלט פון סטעליע אויפן טיש אַראָפּ אַ שניי־ווייס טישטוך און באַדעקט אים, און דער באַדעקטער טיש הויבט זיך אָן רירן און גייט און קומט אינמיטן שטוב אַריין, און פאַרהאַלט זיך פונקט אונטער די ליכט, און די זילבערנע לייכטער לאָזן זיך נידעריקער אַראָפּ און שטעלן זיך אַנידער אויפן טיש.

—אַצינד, — זאָגט דער קונצנמאַכער, — פעלן נאָך הסיבעטן, — זאָלן זיין הסיבעטן! — גייען דריי בענקלעך, פון דריי עקן פון שטוב, און גייען צו צום טיש און שטעלן זיך אויף זייערע דריי זייטן. הייסט ער, דער קונצנמאַכער, זיי זאָלן ברייטער ווערן, ציען זיי זיך אוים אין דער ברייט, און עס ווערט פון זיי פאָטער־שטולן. רופט ער אוים: „ווייכער!" — באַדעקן זיי זיך מיט רויטן סאַמעט, און תוך כדי דיבור פאַלן אויף זיי פון סטעליע אַראָפּ ווייסע, שניי־ווייסע קישן, און לייגן זיך,

אויפן קונצנמאַכערס געבאָט, אויף די פּאָטער־שטולן און — עס ווערן הס־בעטן! אויף זיין געבאָט באַווייזט זיך אויך אַ קערה מיט מינים און שטעלט זיך אויפן טיש, עס באַווייזן זיך אויך רויטע כוסות, מיט פלעשער וויין, און מצות, און אַלץ, וואָס מען דאַרף צו אַ כשרן און פריילעכן סדר, אַפילו „הגדות" מיט אַ גאָלדענעם שניט.

— און וואַסער צו וואַשן האָט איר? — פרעגט דער קונצנמאַכער, — איך קאָן ברענגען וואַסער אויך!

דעמאָלסט האָבן זיי זיך ערשט אויפגעכאַפּט פון גאַפן. און רבקה־ביילע פרעגט חיים־יונהן אויפן אויער: — מעג מען? וואָס? און חיים־יונה ווייסט איר נישט וואָס צו ענטפערן. ראָט זי אים: — גיי, מיין מאַן, און פרעג דעם רב. ענטפערט ער, אַז ער קאָן זי מיטן קונצנמאַכער אַליין נישט איבערלאָזן. וויל ער, זי זאָל גיין. זאָגט זי אַז אַ נאַרישער יידענע וועט דער רב נישט גלויבן, ער וועט מיינען, אַז זי איז פון זינען אַראָפּ, גייען זיי ביידע צום רב און לאָזן איבער דעם קונצנמאַכער מיטן סדר.

האָט דער רב געזאָגט, אַז דאָס, וואָס ווערט געמאַכט מיט כישוף, האָט קיין ממשות נישט, וואָרים כישוף איז נאָר אַ פאַרבלענדעניש פאַר די אויגן. הייסט ער זיי אַהיים גיין, און אויב די מצה וועט זיך לאָזן אָפּברעכן, דער וויין — גיסן אין די כוסות אריין, און די קישן פון הס־בעט — אָנטאַפּן וכדומה, איז גוט... איז עס מן השמים, מעגן זיי גענים.

אַזוי האָט דער רב געפּסקנט. גייען זיי מיט האַרץ קלאַפּעניש אַהיים. קומען זיי אַריין, איז דער קונצנמאַכער שוין נישטאָ, און דער „סדר" שטייט, ווי ער איז געשטאַנען. די קישן לאָזן זיך אָנרירן, דער וויין גיסט זיך, די מצות ברעכן זיך... האָבן זיי ערשט פאַרשטאַנען, אַז דאָס איז געווען אליהו הנביא, און האָבן געהאַט אַ פריילעכן יום־טוב!

זיבן גוטע יאָר

דאָס

איז אַ געשיכטע, וואָס איז געשען אין טורבין.

אין טורבין איז געווען אַמאָל אַ טרעגער, האָט ער געהייסן טוביה און איז געווען אַ גרויסער אָרעמאַן. איינמאָל, דאָנערשטיק, שטייט ער אַזוי אין מאַרק, מיט די פּאָלעס — פאַרשאַרצט אונטערן שטריק אויף די לענדן, און קוקט אויס, פון וואַנען עס וועט קומען זיין הילף, ער זאָל פאַרדינען עפּעס אויף שבת. און דאָ שטייען די געוועלבן אַרום און אַרום ליידיק. אין יוצא ואין בא, מען זעט ניט עס זאָל עמיצער קומען סחורה קויפן, עס זאָל זיין וואָס אָפּצוטראָגן. הויבט ער, נעבעך, אויף די אויגן צום הימל מיט אַ געבעט, ער זאָל, חלילה, קיין פאַרשטערטן שבת נישט האָבן, און סערל מיט די קינדער זאָלן, חס־ושלום, נישט הונגערן אום שבת.

ווי ער איז אַזוי מתפלל, דערפילט ער אַז עמיץ גיט אים אַ צי פאַר דער פּאָלע. קוקט ער זיך אום, זעט ער פאַר זיך אַ דייטשל, אָנגעטאָן ווי אַ שיסער אין וואַלד, מיט אַ פעדער אויפן קאַפּעלושל און אַ גרינען אויפלאָג אויפן שפּענצער. און דאָס דייטשל זאָגט צו אים

פאַרשאַרצט — פאַרקאַשערט, פאַרשטעקט.

אויף דיין דייטש, וואָס מיר זעצן איבער אויף עברי־טייטש, מיט די ווערטער:

— הער טוביה, דיר איז באַשערט געוואָרן זיבן גוטע יאָר, זיבן יאָר פון מזל און הצלחה, און אוצרות געלט. ווענדט זיך עס אָבער אָן דיר, ווען דו ווילסט האָבן די גוטע יאָר. ווילסטו, — וועט דיר אויפשייַנען דיין מזל נאָך היינטיקן טאָג, און איידער עס וועט אונטערגיין די זון, וואָס שטייט דיר איבערן קאָפּ, וועסטו קאָנען אָפּקויפן גאַנץ טורבין מיט דער סביבה, אָבער נאָך זיבן יאָר וועסטו צוריק ווערן אַן אָרעמאַן, ווי דו ביסט געווען. און ווילסטו, — וועט די גוטע געבענטשטע צייט קומען ערשט צום סוף פון דיינע יאָרן און דו וועסט אַוועקגיין פון דער וועלט דער גרעסטער גביר.

געווען איז עס, ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אליהו הנביא, וואָס האָט זיך, ווי זיין שטייגער איז, אין אַ דייטשל פאַרשטעלט. טוביה אָבער האָט געמיינט, אַז עס איז, להבדיל אלף אלפי הבדלות, אַ פּראָסטער כישוף־מאַכער. ענטפערט ער אים:

— מיין ליב דייטשל, לאָז דו מיך געמאַך, וואָרים איך בין, נישט פאַר דיר גערעכט, אַ גרויסער עני־ואביון. איך האָב אויף שבת נישט, און איך האָב דיר נישט מיט וואָס צו באַצאָלן פאַר דיינע עצות מיט דיין טירחה.

אַז דאָס דייטשל אָבער האָט אים נישט אָפּגעלאָזט און איבערגעחזרט אים די ווערטער איין מאָל, צוויי מאָל און דריי מאָל, איז עס שוין טוביהן אריין אין קאָפּ. ענטפערט ער אים:

— ווייסטו וואָס, ליב דייטשל, אויב דו מיינסט עס ערנסט מיט מיר און ביסט נישט קיין לועג־לרש, און דו פרעגסט מיך באמת, מוז איך דיר זאָגן, אַז איך בין מיך נוהג, ביי יעדער זאַך, וואָס קומט מיר פאָר, זיך אַן עצה צו האַלטן מיט מיין וויַיב סערל און אָן איר קאָן איך דיר קיין קלאָרע תשובה נישט געבן.

זאָגט איב דאָס דייטשל, אַז עס איז זייער אַ גוטע זאַך זיך אַן עצה צו האַלטן מיט דער פרוי, און ראָט אים ער זאָל זי גיין פרעגן

און ער, דאָס דייטשל, הייסט עס, װעט דאָ שטיין און װאַרטן אויף אַ תשובה.

טוביה קוקט זיך נאָך אַמאָל אום אין אַלע זייטן, קיין פּאַרדינסט זעט ער נישט; טראַכט ער זיך, װאָס קאָן ער דאָ אָנװערן, ער װעט אַהיים גיין פרעגן. לאָזט ער אַראָפּ די פּאָלעס און גייט אַרוים הינטער דער שטאָט, װו ער האָט געװוינט, כמעט שוין אויפן פעלד, אין אַ ליימען שטיבל, איבערשמועסן זיך מיט סערל זיין װייב.

װי סערל האָט אים דערזען דורך דער אָפענער טיר (עס איז זומער געװען), איז זי אים אַרויסגעלאָפן אַנטקעגן מיט גרויס שימחה. זי האָט געמיינט, אַז ער ברענגט איר אַ התחלה אויף שבת. זאָגט ער איר אָבער:

— ניין, סערל, זיין ליבער נאָמען האָט מיר נאָך קיין פּאַרדינסט נישט באַשערט, דערפאַר אָבער איז צו מיר צוגעקומען אַ דייטשל...

און ער דערציילט איר אַזוי און אַזוי, באשר בכן, דאָס דייטשל זאָגט, אַז עס זענען אים באַשערט זיבן גוטע יאָר, און עס װענדט זיך אָן אים, װען די גוטע יאָר זאָלן קומען, אַצינד אָדער פאַר דער פּטירה. פרעגט ער ביי איר אַן עצה: װען?

טראַכט סערל נישט לאַנג און ענטפערט אים:

—גיי, מיין ליבער מאַן, און זאָג דעם דייטשל, אַז דו װילסט די זיבן גוטע יאָר אויף דער רגע!

— פאַרװאָס, סערל? — פרעגט טוביה פאַרװונדערט, — נאָך זיבן יאָר, װעלן מיר דאָך װערן צוריק אָרעמע לייט, און דעם יורד איז דאָך ערגער, װי אַ פּראָסטן אָרעמאַן.

— פאַרזאָרג נישט, מיין ליבער גוטער פריינט, די װעלט. דערװייל נעם, װאָס מען גיט דיר און זאָג: ברוך ה' יום יום! בפרט, אַז מען דאַרף חדר־געלט פאַר די קינדער. מען האָט זיי מיר אהיים געשיקט, אָט זע, װי זיי שפּילן זיך אין זאַמד.

דאָס איז גענוג געװען, טוביה זאָל צוריק לויפן צום דייטשל מיט אַ קלאָרער תשובה, אַז ער װיל די זיבן גוטע יאָר תוך כדי דיבור.

זאָגט אים דאָס דייטשל:

— רעכן נאָר איבער, טוביה, היינט ביסטו אַ מענטש מיט כוח און קאָנסט פאַרדינען, אַמאָל מער, אַמאָל ווייניקער... וואָס וועט אָבער זיין שפּעטער, אַז דו וועסט עלטער ווערן און וועסט זיין אַ יורד, און אַזויפיל כוח צו דער אַרבעט וועסטו אויך נישט האָבן?

ענטפערט טוביה:

— הער דייטשל, מיין ווייב סערל וויל באַלד. ערשטנס, זאָגט זי „ברוך ה׳ יום יום" און הייסט אויף שפּעטער נישט זאָרגן, און צווייטנס, האָט מען אונדז די קינדער פון חדר אַהיים געשיקט...

— אויב אַזוי, — זאָגט אים דאָס דייטשל, — גיי אַהיים, און איידער דו וועסט קומען אין שטוב אריין, וועסטו זיין אַן עושר!

ווייל ער אים פאַרט איבערפרעגן וועגן נאָך די זיבן יאָר, איז אים אָבער דערווייל דאָס דייטשל פאַרשוואונדן געוואָרן. גייט ער, טוביה, אַהיים. געוווינט, האָבן מיר שוין געזאָגט, האָט טוביה הינטער דער שטאָט, כמעט אויפן פרייען פעלד. קומט ער צו צו דער שטוב, זעט ער ווי די קינדער שפּילן זיך הינטער דער שטוב אין זאַמד. גייט ער צו, דערזעט ער, אַז זיי שאַרן אַרויס פון אַ גריבל נישט קיין זאַמד, נאָר ריין גאָלד, טאַקע זהב טהור... פאַרשטייט זיך, אַז מער האָט מען נישט געדאַרפט, עס האָבן זיך שוין אָנגעהויבן די זיבן יאָר, די זיבן מזלדיקע יאָר...

די צייט לויפט אָבער פייל פון בויגן און זיבן יאָר גייען אַריבער געשווינד. קומט נאָך די זיבן יאָר דאָס דייטשל צו טוביהן, אים אָנצוזאָגן, אַז די זיבן יאָר זענען אַריבער און אַז היינט פאַרנאַכט וועט נעלם ווערן דאָס גאָלד אין דער ערד, דאָס גאָלד אין שטוב און אַפילו דאָס גאָלד וואָס זיי האָבן געקאָנט באַהאַלטן ביי לייטן...

טרעפט ער טוביהן ווי ער שטייט אין מיטן מאַרק, ווי פאַר זיבן יאָר, מיט די זעלבע פאַרשאַרצטע פאָלעס אונטער די לענדן און קוקט אוים אויף אַ פאַרדינסט. זאָגט ער אים:

— הער טוביה, די זיבן יאָר זענען אַריבער!

ענטפערט אים טוביה:

— גיי, זאָג מיין ווייב סערל, ווייל דאָס עשירות איבער די גאַנצע זיבן יאָר איז געווען ביי איר אין דער האַנט.

גייען זיי ביידע אַרויס הינטער דער שטאָט און קומען צום זעלבן ליימענעם הייזל אויפן פעלד און טרעפן סערלען פאַר דער טיר. און זי איז אויך אָרעם געקליידט ווי אַמאָל, נאָר איר פנים שמייכלט.

זאָגט איר דאָס דייטשל מיט די זעלביקע ווערטער, אַז די זיבן גוטע יאָר זענען אַוועק.

ענטפערט זי אים, אַז זיי האָבן קיין גוטע יאָר נאָך נישט אָנגעהויבן צו האָבן, אַז זיי האָבן קיינמאָל נישט געהאַלטן דאָס געלד פאַר זייער אייגנס, ווייל וואָס אַ מענטש פאַרדינט מיט זיינע צען פינגער, דאָס איז זיינס, און אַזוי עשירות, וואָס קומט אָן שווייס און אומגעזוכט, איז נאָר אַ פיקדון, וואָס זיין ליבער נאָמען לאָזט איבער ביי מענטשן אין די הענט פאַר אָרעמע לייטס וועגן... זי האָט נאָר פון געלד אויף שכר־לימוד גענומען, דאָס איז גאָטס תורה, מעג מען פאַר זיין תורה מיט זיין געלד צאָלן, מער נישט! און אויב זיין ליבער נאָמען האָט פון היינט אָן אַ בעסערן בעל־פיקדון פאַר זיין געלד, מהיכא תיתא, זאָל ער צו־נעמען און איבערגעבן אַן אַנדערן!

אליהו הנביא האָט עס אויסגעהערט און איז נעלם געוואָרן. ער האָט עס איבערגעגעבן דעם בית־דין של מעלה, און דער בית־דין של מעלה האָט געפסקנט, אַז עס איז קיין בעסערער בעל־פיקדון נישטאָ פאַראַן, און די זיבן יאָר האָבן זיך נישט אויסגעלאָזט כל־זמן טוביה און זיין ווייב סערל האָבן געלעבט.

דער אוצר

צו

שלאָפן תמוז־צייט אין אַ שטיבל פון די, על די, צוזאַמען מיט אַ הייב און אַכט קינדערלעך, איז נישט קיין גרויסער תענוג, כאָטש פּריי־טיק צו נאַכטס. כאַפּט זיך טאַקע שמערל האָלץ־העקער אויף נאָך האַל־בער נאַכט אַן אָפּגעקאַכטער און אָן אָטעם, גיסט זיך געשווינד אָפּ די נעגל, כאַפּט אויף זיך דאָס כאַלאַטל און לויפט אַ באָרוועסער פון טרד קענעם גיהנום ארויס. קומט ער אין גאָס אריין — שטיל, אַלע לאָדן פאַרמאַכט, און איבערן שלאָפנדיקן שטעטל שטייט אַ הויכער, שטילער, אויסגעשטערנטער הימל. דאַכט זיך אים, אַז אצינד איז ער איינער אליין מיט גאָט, ברוך הוא; מאַכט ער אַרויפקוקנדיק צום הימל: „נו, ריבונו של עולם, אצינד איז צייט, זאָלסט מיך אויסהערן און בענטשן מיט אַן אוצר פון דיינע אוצרות". ווי ער זאָגט דאָס ארויס, דערזעט ער, אַז פאַר אים לויפט עפּעס אַ פלעמל פון שטעטל אַרויס, פאַרשטייט ער, אַז דאָס איז עס. ווייל ער נאָכלויפן, דערמאָנט ער זיך, אַז עס איז שבת, אַז לויפן טאָר מען נישט, — גייט ער נאָך. און אַזוי ווי פאַמעלעך ער גייט, אַזוי פאַמעלעך הויבט אויך דאָס פלעמל אָן צו גיין, און דער מהלך צווישן אים און דעם פלעמל ווערט נישט לענגער, נישט קירצער. גייט ער. טיילמאָל רופט זיך אים עפּעס אָן אין האַרץ: שמערל, זיי קיין נאַר נישט, נעם אַראָפּ דאָס כאַלאַטל, טו אַ שפּרונג־אונטער און וואַרף עס

אַרויף אויף דעם פּלעמל! פֿאַרשטייט ער אָבער, אַז דאָס רעדט אין אים דער יצר־הרע. דאָס כאַלאַטל נעמט ער פֿון זיך אַראָפּ, גרייט צו וואַרפֿן איז ער, נאָר, להכעיס דעם יצר־הרע, מאַכט ער נאָך קלענערע טריט, און דערפֿרייט זיך, זעענדיק, אַז זייט ער מאַכט קלענערע טריט, רוקט זיך דאָס פּלעמל אויך פּאַמעלעכער. גייט ער אַזוי פּאַמעלעך דעם פּלעמל נאָך און גייט, קומט ער פּאַמעלעך אַרויס פֿון שטעטל. דער וועג שלענגלט און דרייט זיך איבער פֿעלדער און לאָנקעס, און דער מהלך צווישן אים און דעם פּלעמל ווערט אַלץ נישט לענגער, נישט קירצער, און אַז ער זאָל וואַרפֿן דאָס כאַלאַטל, וואָלט ער צום פּלעמל נישט דערגרייכט. דערווייל צערודערן זיך אים אין קאָפּ די געדאַנקען: ווען ער זאָל כאַפּן דעם אוצר, וואָלט ער אויף דער עלטער קיין האָלץ־העקער נישט גע־ווען; ער האָט שוין נישט דעם כוח צו דער אַרבעט, וואָס אַמאָל. דעם ווייב וואָלט ער געקויפֿט אַ שטאָט אין דער ווייבערשער שול, זי זאָל נישט האָבן קיין פֿאַרשטערטע שבתים און ימים־טובים דערפֿון וואָס מען לאָזט זי אין ערגעץ נישט זיצן, ראש־השנה און יום־כיפּור פֿאַלט זי נעבעך גאָר פֿון די פֿיס — די קינדער האָבן איר די כוחות צוגענומען! און ער וואָלט איר אַ ניי קלייד געמאַכט, אַ פּאָר שנירלעך פּערל גע־קויפֿט... די קינדער וואָלט ער אין בעסערע חדרים אָפּגעגעבן, פֿאַר דעם עלטסטן מיידל וואָלט ער זיך שוין אומגעקוקט וועגן אַ שידוך. אַזוי, נעבעך, טראָגט זי דער מוטער נאָך די קיישלעך מיט אויבס, און האָט קיינמאָל קיין צייט נישט אַפֿילו זיך רעכט צו פֿאַרקעמען. און צעפּ האָט זי לאַנגע, לאַנגע, און אויגן — ווי אַ סאַרנע...

— עס וואָלט אַ מצווה געווען צו כאַפּן דעם אוצר...

— ווייטער דער יצר־הרע! — טראַכט ער, — אַז עס איז נישט באַשערט, איז נישט! אין דער וואָכן וואָלט ער שוין געוווּסט וואָס ער האָט צו טאָן... וואָלט דאָ זיין יאַנקל געווען, וואָלט ער שוין נישט גע־שוויגן... היינטיקע קינדער — ווער ווייסט, וואָס זיי טוען אַלע שבת... דער ייִנגערער איז אויך נישט בעסער. אויסן מלמד מאַכט ער חוזק... וויל ער אַ קלאַפּ טאָן, רייסט מען אים אויס די באָרד... און ווער האָט צייט אויף זיי אַכטונג צו געבן? — אַ גאַנצן טאָג האַק און זעג...

ער זיפצט אָפּ און גייט אַלץ ווייטער און ווייטער, און וואַרפט פון צייט צו צייט אַן אויג אין הימל אריין: „ריבונו של עולם, וועמען ווילסטו דאָ אויספּרוּווען? שמערל האַליך־העקער? ווילסט געבן, גיב!" דאַכט זיך אים, אַז דער אוצר הויבט זיך אָן צו רוקן אַביסל פּאַמעלע־כער, נאָר אין דער רגע דערהערט ער, אַ הונט—בילט. דערקענט ער דאָס בילן: דאָס איז פון „וויסאָקע" — דאָס ערשטע דאָרף הינטער דער שטאָט; און ער דערזעט שוין, ווי עס וויגן זיך אין דער פרישער פאַר־טאָג־לופט ווייסע פלעקן, דאָס זענען די וויסאָקער פויערישע הייזלעך. און באַלד דערמאָנט ער זיך, אַז עס מוז שוין זיין אַ תחום־שבת; שטעלט ער זיך אָפּ.

— יאָ, עס איז אַ תחום־שבת, — טראַכט ער, און זאָגט, ווי אין דער וועלט אריין: — וועסט מיך נישט אַראָפּפירן פון וועג! עס איז נישט קיין גאָט־זאַך, גאָט מאַכט נישט קיין חוזק פון מענטשן — מעשה לך איז עס! און ער ווערט אַביסל בייזלעך אויפן בעל־דבר, און דרייט זיך צוריק אוים צום שטעטל, און גייט האַסטיק צוריק. טראַכטן טראַכט ער: אין דער היים אויסזאָגן וועל איך נישט; ערשטנס, וועט מען מיר נישט גלויבן... און אַז יאָ, וועט מען לאַכן פון מיר! און צו וואָס זאָל איך מיך רימען?... דער בורא־עולם ווייסט — איז גענוג. און זי וואָלט זיך נאָך אפשר געבייזערט, ווייס איך? די קינדער אַוודאי — נאַקעט און באָרוועס, נעבעך! צו וואָס זאָלן זיי עובר זיין אויף „כיבוד אָב"...

ניין, ער וועט עס פאַרן מויל נישט ברענגען... ער וועט אַפילו דעם ריבונו של עולם דערינען קיינמאָל נישט דערמאָנען. האָט ער דער־מיט עפּעס גוטס געטאָן, וועט ער אַליין געדענקען...

און פּלוצים דערפילט ער אין זיך עפּעס אַ מאָדנע, ליכטיקע רואי־קייט, אין אַלע איברים צעגיסט זיך אים אַ שטילער נחת. „געלט איז פאָרט נישט מער ווי קיי און שפּיי! עשירות קאָן נאָך אַראָפּפירן פון רעכטן וועג". און עס ווילט זיך אים דאַנקען גאָט דערפאַר, וואָס ער האָט אים נישט געברענגט צו קיין ניסיון. עס ווילט זיך אים כאָטש אַ ליד זינגען. „אבינו מלך" דערמאָנט ער זיך פון די יונגע יאָרן, נאָר ער פאַרשעמט זיך פאַר זיך אַליין און האַקט אָפּ. ער וויל זיך דערמאָנען

אַ חזנישע זאַך, אַ סינידיקס, — פּלוצלונג אָבער דערזעט ער, אַז דאָס דאָס אייגענע פלעמל, וואָס ער האָט געלאָזט הינטער זיך, איז אים צוריק ארויסגעקומען פון פאָרנט, און עס רוקט זיך פאַר אים גאַנץ פּאַמעלעך צום שטעטל, צום שטעטל... און דער מהלך צווישן אים און דעם פלעמל ווערט ווייטער נישט לענגער, נישט קירצער, גלייך דאָס פלעמל שפּאַצירט, און ער שפּאַצירט — אַזוי אַביסל לכבוד שבת. פריישט ער זיך שטיל און קוקט נאָך. דער הימל ווערט בלאַסער, שטערנדלעך הייבן זיך אָן לעשן, דער מיזרח רויטלט זיך אביסל, עס צעגיסט זיך ווי אַ שמאָל רויטלעך טייכל אין דער לענג — און דאָס פלעמל רוקט זיך אַלץ אין שטעטל אריין, גייט אין זיין גאַס. אָט איז זיין שטוב. די טיר פון זיין שטוב, זעט ער, שטייט אָפן. ער האָט זי, אפנים, פארגעסן צו פאַרמאַכן... און אָט: דאָס פלעמל גייט אַריין, צו אים אין שטוב אַריין גייט עס! גייט ער נאָך, זעט ער, ווי עס לאָזט זיך, דאָס פלעמל, אונטערן בעט אַרונטער. אַלע אַרום שלאָפן, — גייט ער שטיל צו, בויגט זיך איין, זעט ער, דאָס פלעמל דרייט זיך אונטערן בעט ווי אַ דריידל, אויפן אָרט. נעמט ער און וואַרפט אַרונטער אונטערן בעט דאָס באַלאַטל און דעקט דאָס פלעמל צו, — קיינער הערט נישט; און דאָ גנבעט זיך שוין אין שטוב אריין אַ גאָלדענער מאָרגן־שטראַל דורך דעם שפּאַלט פון לאָדן.

זעצט ער זיך אויפן בעט, טוט אַ נדר, אַז איבער שבת וועט ער קיינעם קיין וואָרט נישט זאָגן, קיין האַלב וואָרט נישט — עס וועט קומען, חלילה, צו חילול שבת... זי וועט זיך נישט איינהאַלטן; זיי, די בנים, אַוודאַי נישט, זיי וועלן באַלד וועלן איבערציילן, באַלד וויסן וויפל! און באַלד וועט דער סוד פון שטוב אַרויס, און אין שול, אין בית־המדרש און אין אַלע גאַסן וועט ווערן אַ גערעדעריי וועגן זיין עשירות... וועגן מזל... און קיינער וועט נישט דאַווענען, נישט וואַשן זיך, נישט בענטשן, ווי עס דאַרף צו זיין — און ער וועט נאָך פאַרזינדיקן זיין הויזגעזינד און אַ האַלבע שטאָט, נייַן — קיין פּיפּס נישט... און ער ציט זיך אויס אויף דעם בעט און מאַכט זיך שלאָפן.

און אין דעם זכות, אַז ער האָט נאָך הבדלה זיך אַראָפּגעבויגן אונ־טערן בעט און אויפגעהויבן דאָס כּאַלאַטל, איז אונטן טאַקע געלעגן אַ זאַק מיט אַלף אלפי אַלפים דינרין, כּמעט אָן אַ שיעור — אַ גרויס בעט געווען! — און איז טאַקע געוואָרן אַ גביר שבגבירים.

און ער האָט שוין אָפּגעלעבט אין נחת די יאָרן.

נאָר דאָס ווייב פלעגט אים אַלעמאָל אין נחת פאָרוואַרפן: ריבונו של עולם, ווי האָט עס אַ מענטש אַ האַרץ ווי אַ שטיין, אַ גאַנצן זומער־טאָג אַ וואָרט נישט צו זאָגן, פאַרן אייגענעם ווייב קיין איינציק וואָרט... און איך האָב, — דערמאָנט זי זיך, — דאַמאָלסט ביי „גאָט פון אברהם” זיך אַזוי אָנגעוויינט, אַזוי אָנגעוויינט... עס איז קיין דרייער אין שטוב נישט געווען...

און ער טרייסט זי מיט אַ שמייכל:

ווער ווייסט, אפשר האָט זיך עס טאַקע אין זכות פון דיין „גאָט פון אברהם” אַזוי גוט אויסגעפירט.

שרה בת טובים

און

די מעשה וואָס איך וויל יעצט דערציילן, איז אַן אויסטערליש־וואונדערלעכע מעשה, און — אַן אמת גמור. זי איז אין קיין שום ספר נישט געדרוקט, אין קיין קהלשן פנקס נישט פאַרשריבן; איך האָב זי בקבלה איש מפי איש און שטאַמט פון אַ גרויסן אָרט...

און געשען איז די מעשה פאַרצייטנס, ווען עס זענען נאָך אַזוי פיל שטעט און דערפער נישט געווען; אַ וועלט מיט „וואַלד אויס, וואַלד איין". און געטראָפן האָט זיך עס אין מיירן דער מדינה, אַ יידישע קהילה איז זעלטן. משפחותווייז אין דערפער פאַרזייט, אין וועלדער צעשפרייט; אָן תורה, אָן תפילה בציבור, אויסער ימים־נוראים, ווען מען ציט מיט קינד און קייט אין די ווייטע שטעט אריין.

זיצט זיך דאַמאָלסט אַ ייד אַ שווייגער ביי אַ גראַף אין אַ דאָרף; פרנסה רינט איבערן מויל... פינף הונדערט קי מעלקט ער דעם גראַפס; זיינע אייגענע אויך אַביסל. האָט ער אַ פולן קעלער מיט פרטער און קעז, אַ בוידעם מיט תבואות, פלאַקס און פעלעכלעך, און דער טייסטער אין בוזעם וואַקסט אין דער דיק, און דאָס קניפל ביי דער

שווייגער — פאַכטער, אַרענדאַר פון מילך־קי.

שווייגערין באַזונדער, און אַ זון וואַקסט אַ געזונטער, אַ ווילער, ווי אַ יונגער בוים אין וואַלד.

און פון דעסטוועגן, אייננמאָל אין אַ ווינטער־נאַכט, זיצט דער שווייגער ביי אַ וועקסן־ליכט ביים טיש איבער די חשבונות, מיט דעם שפּיץ ווייסלעכער באָרד צווישן די ציין, דער שטערן גערונצלט, ווי פון שווערע זאָרג, און קוקט מיט פאַרנעפּלטע אויגן אין פענצטער אַריין...

— דו זינדיקסט, מיין מאַן! — וועקט אים פון די געדאַנקען דער שווייגערינס קול. פון דער צווייטער שטוב איז זי אַריינגעקומען, צום שלאָפנדיקן זון געקוקט, און איר פּנים שטראַלט.

— הערסט, איבערגעבויגן האָב איך זיך איבער אים... די בעק־לעך רויטלען זיך, ווי אַ פרישער פרימאָרגן און דער אָטעם איז רויק און שטיל, און שמעקט נאָך פרישע עפּל...

— דאָס איז טאַקע מיין זאָרג, — ענטפערט דער שווייגער, — מען וווינט אין אַ דאָרף, ווייט פון אַ יידישער קהילה, און יאָרן ציען, יאָרן פליען; ווו נעמט מען אַ שידוך פאַר אונזער זון, ווי אַזוי וועט מען אים פאַרקנסן?

— גאָט וועט העלפן, — טרייסט די שווייגערין, — ער האָט ביז אַהער אונדז נישט פאַרלאָזט...

— אָט דאָס איז טאַקע, — מאַכט דער שווייגער, — גאָטס הילף דאַרף מען, און אין וועלכן זכות? קיין יודע ספר בין איך נישט, לערנען לערן איך נישט, צווישן יידן וווינט מען נישט, נאָר איין מצווה קאָנען מיר מקיים זיין, — הכנסת־אורחים הייסט די מצווה — און זע! — ער ווייזט איר מיטן בליק צום פענצטער־צו — איז אָנגעפאַלן אַ שניי פון הימל, אַ גרויסער שניי, האָט ער די שטעגן פאַרוואָגט, די וועגן פאַר־שיט, און טעג און אפשר וואָכן, וועט קיין אורח איבער דער שוועל נישט קומען...

הויבט ער זיך אויף, און גייט אַרויס, זען, וואָס אין דרויסן טוט זיך. זי נעמט זיך די בעטן צורעכט מאַכן, זאָמט ער זיך אָבער צו לאַנג, ווערט איר אומעטיק, לאָזט זי אָפּ דאָס בעטגעוואַנט, גייט צום פענצ־

מער צו און פּיקט מיט די דיקלעכע פינגער אין דער שויב צום מאַן אַרויס.

איז אָבער די שויב געפרוירן, קלינגט זי העל נישט אָפּ; כאַפּט זי די שאַל אויף זיך, און גייט נאָך דעם מאַן פאַר דער טיר. זעט זי, אַז דער מאַן, וואָס הערט נישט אירע טריט און קערט זיך נישט אום, שטייט פאַרקוקט אויפן וועג פון וואַלד ארויס. קוקט זי אים, פאַרוואונדערט, נאָך, זעען זיי ביידע צוזאַמען, ווי איבערן פאַרשאָטענעם וועג פון וואַלד גייט אַ געשטאַלט, אַ ווייבערישע, אין אַ הויבּ אַ הויכער, אין אַ טערקישער שאַל. און די שאַל איז איבער די אַקסל נאָר פאַר שיינקייט וועגן פאַר־וואָרפן, גלייך אַ לינדע זומער־נאַכט; נישט איינגעוויקלט איז זי אין דער שאַל, פריי פליען רעכטס און לינקס די עקן פון איר, גלייך זיי וואָלטן אירע פליגל געווען... און נישט זי גייט אין שניי, זי שווימט איבערן שניי, קיין פוס פאַלט נישט אריין, לאָזט קיין צייכן איבער.

קוקן זיי ביידע פאַרגאַפט, ביז די געשטאַלט קומט צו צו זיי און פרעגט, צי זי קען נישט רוען אַ שעה ביי זיי אין שטוב...

קומט דאָס פאָר־פאָלק אַ ביסל צו זיך, קוקן זיך איבער, פירן מיט גרויס פריוד דעם ווייבערישן וונדערלעכן גאַסט אין שטוב אַריין, גאָט האָט זיי אַ גאַסט באַשערט! און ווילן וועקן דעם משרת, הייסן מאַכן וואַרעמס אַ גלעזל; און די שוויגערין לויפט צו צו דער שאַנק און עפנט זי ברייט און וויל אַרויסנעמען פון שענסטן און בעסטן עסן און טרינקען, און איינגעמאַכטס, און זיסן בראַנפן אַביסל. דער אויסטערלישער גאַסט זאָגט אָבער: ניין! זי וועט גאָרנישט פאַרזוכן, גאָרנישט טועם זיין, אַז זי דאַרף נישט, נאָר אָפּרוען וויל זי זיך אַביסל, זי גייט אין אַ נייטיק שליחות... גיט זיך די שוויגערין אונטער, צינדט־אָן נאָך אַ וועקסן־ליכט, פירט דעם גאַסט אין אַ באַזונדער חדר אריין; ווייזט ־אָן אויף אַ גרויס בעט, אויף בעטגעוואַנט ווי שניי, קישנס פוכענע, אַ לייכט וואַרעם איבערבעט... און ווילט איר נישט עסן, נישט טרינקען, — שלאָפט אייך געזונטערהייט.

שלאָפן אָבער, זאָגט די געשטאַלט, וועט זי נישט, נאָר אָפּרוען

אביסל, ווייל זי האָט נאָך אַ ווייט שליחות. און אַז די שוויגערין וויל זי איבערלאָזן אין שטוב, האַלט זי זי איין און פרעגט, וויפל עס קומט פאַרן חדר, וואָרים אַוועקגיין וועט זי שטיל, און וויל קיינעם נישט וועקן, וויל זי איבערלאָזן געלט.

שפרינגט די שוויגערין אָפּ טיף געקרענקט: קיין געלט נעמט זי נישט, אויף קיין פאַל נישט... דאָס איז דאָך די איינציקע מצווה, וואָס זיי קאָנען מקיים זיין אין דאָרף; אין דעם זכות נאָר העלפט זיי דאָך גאָט, און וועט — גיט זי מיט גרויס ביטחון צו — ווייטער העלפן!

צעשמייכלט זיך די געשטאַלט און פרעגט:

— פעלט אייך עפּעס דען? האָט איר נאָך אַ בקשה צו גאָט?

— חס ושלום!... מיזעימיר. ברוך השם, איך און מיין מאַן געזונט, און אונדזער זון זאָל לעבן אַוודאי... און פרנסה, ברוך השם, איבערן מויל... נאָר וועגן אַ זיווּוג גייט...

און זי דערציילט וועגן איר זון, וואָס ווערט זיבעצן יאָר אַלט... און מען וווינט אין אַ דאָרף, צו אַ קהילה איז ווייט...

— און וואָס טוט איר דערצו?

— מען האָפט צו גאָט, מען בעט זיין ליבן נאָמען... דער מאַן אויף זיין לשון, זי אויף איר לשון... אַלע געבעטן בעט זי אויס, אַלע תחינות קאָן זי אויסווייניק כמעט, שרה בת טובימס אַלע זיסע, האַרציקע תחינות... נאָר איינע, דער עיקר, האָט זי שוין מיט טרערן דורכגענעצט, די זיווּוג תחינה...

— גאָט וועט העלפן, — שמייכלט די געשטאַלט... אַ סימן האָט איר, קיין געלט פאַרן חדר ווילט איר נישט, גיב איך אייך אַ מתנה פאַר אייער זונס כלה וועגן.

אַזוי זאָגט זי עס און נעמט דערביי פון אונטער דער טערקישער שאַל די מתנה אַפּיר: אַ פּאָר גאָלדענע פאַנטאָפּעלעך מיט פּערעלעך באַנייט... בליצט עס אין דער שוויגערינס אויגן, שטופּט איר די געשטאַלט די פאַנטאָפּעלעך אין דער האַנט אַריין און זאָגט:

אַ מתנה פון שרה בת טובים, — און פאַרשווינדט...

און אַז דער שוויגער האָט זיך נישט געקאָנט אויפֿן ווייב דער־וואַרטן, האָט ער אַנגעקלאַפּט אין טיר און נישט באַקומענדיק קיין ענטפֿער, דערשראָקן די טיר געעפֿנט, זעט ער, דאָס ווייב שטייט אַליין אין מיטן שטוב מיט אַן אָפֿן מויל, אויסגעגלאָצטע אויגן, און גאָלדענע פּאַנטאָפֿעלעך אין דער האַנט.

.2

אין דער זעלבער צייט, אין דער זעלבער מדינה מיירן, נאָר מיילן, מיילן ווייט פֿון שוויגער, און נישט ווייסנדיק פֿון שוויגער, האָט אין אַ טיפֿן וואַלד אַ ייד געוווינט, אַ קוילן־ברענער. האָט אַ שטיבל אין וואַלד און אַן אייוון געדונגען, אויך ביי אַ גראַף. נאָר דער ייד איז אַן אָרעמער געווען און אַ שווערע פּרנסה געהאַט: זאַמלען דאָס אָפּגעפֿאַלענע פֿון ביימער: זומער — אָפּגעדאַרטע צווייגן, ווינטער — קאָרע געפּלאַצטע פֿון פֿראָסט און נאָך יעדן געוויטער — דאָס אָפּגעהאַקטע פֿון דונער און אָפּגעריסענע פֿון ווינט, און טראָגן צום אייוון און אויף קוילן פֿאַר־ברענען. קומט ער פֿאַרנאַכט אַהיים אַ מידער, אַ שוואַרצער... האָט אים אָבער זיין ליבער נאָמען אַ זיס טעכטערל באַשערט (דער ייד איז אַן אַלמן געווען), קומט זי אים אַנטקעגן מיט פֿרייד, און העלפֿט אים וואַשן און איבערטאָן זיך און גיט אים צו עסן און צו טרינקען און מאַכט אים פֿיין דאָס געלעגער צורעכט...

און קאָן ער נישט איינשלאָפֿן, — און, זייט ער איז אַן אַלמן גע־וואָרן, טרעפֿט זיך עס אים גאַנץ אָפֿט, — צינדט זי אַ קינעלע אָן; אָדער, ווען קלאָרע נעכט, שטעלט זי זיך קעגן דער לבנה צום פֿענצטערל, און לייענט הויך אירע הייליקע ספֿרים אויף עברי־טייטש. די מוטער האָט זי אויסגעלערנט, די ספֿרים בירושה געלאָזט: צאינה־וראינה, קבֿ־הישר, תּחינות פֿון שרה בת טובים... לייענט זי אים הויך... ער, אַ פּראָסטער ייד, הערט זיך איין, ביז די אויגן קלעפּן זיך אים צו, דאַכט זיך אים, אַז י ע נ ע לייענט, די מוטער לייענט; און ער שלאָפֿט רויק איין, איינגעוויגט פֿון זיסן קול און די ווערטער די הייליקע...

קומט איר אַמאָל אַ זייער האַרץ־ווייכיקע תחינה אין דער האַנט אַריין, אַ תחינה, וואָס אַ מאַמע זאָגט, ווען זי בעט זיין ליבן נאָמען וועגן אַ זיווג, פאַר אַ קינד...

„און זע, ליבער, האַרציקער גאָט, פאַר מיין ליבער, האַרציקער טאָכטער וועגן אַ זיווג, אַ כשרן"... הויבט דאָס מיידל אָן צו פאַרשטיין וועגן וואָס עס גייט, האַקט זי אָפּ און וויל אָן אַנדער תחינה נעמען, [illegible] זיך דער פאָטער:

— ניין, טאָכטער לעבן, ניין... ווייטער לייען... גיב מיר די הייליקע ווערטער אין מויל אריין, לאָמיך בעטן ביי גאָט פאַר דיר... אַ האַרץ האָב איך, טאָכטערשי, אַ פולס, נאָר, אַ ייד אַ פּראָסטער, קיין ווערטער האָב איך נישט...

מוז זי פאָלגן און לייענט ווייטער און ווייטער. ווי שמעקעדיקער בוימל גיסט זיך די תחינה. לאַנג איינגעשלאָפן איז שוין דער פאָטער — זי מערקט עס נישט, ער שנאָרכט — זי הערט נישט און לייענט... און פּלוצלונג וועקט זיך אויף אַ נישט פאַרשטאַנען בענקעניש אין דעם מיידלס האַרץ, די יתומישע נשמה האָט זיך עפּעס פאַרבענקט... עס קלאַפּט דאָס הערצל־קליין, פייכט און נעפּלדיק ווערן די אויגעלעך פאַרדעקט, די רייך־קינדעריש בלויע, און דאָס קולעכל ציטערט און ציטערט און ווערט פון באַהאַלטענע טרערן פייכט...

און אינמיטן — עפנט זיך די טיר און אין איר באַווייזט זיך אַ וואונדערלעכע געשטאַלט... אין אַ הויב אַ הויכער און אַ טערקישער שאַל, די אויגן לייכטן אַזוי לייטזעליק זיס, אַז דאָס איינגעשרומפּענע פּנימל שטראַלט.

— טאַטע! — וויל זי דעם פאָטער וועקן. לייגט אָבער די אַלטע די פינגער איבער די לעפצן, ווערט דאָס מיידל שטיל, בלייבט זי, ווי אין אַ פאַרכישופטן חלום שטיין. און די אַלטע גייט צו צום טיש און זעצט זיך, און שטרעקט אויס די האַנט, און ציט דאָס מיידל זיך צום האַרצן צו...

— שרעק זיך נישט, מיידעלע, — זאָגט זי, — שרה בת טובים ביך בין

איך... מיינע תחינות האָסטו געלייענט... און עס איז אַ שטילע נאַכט, האָב איך אין מיין שטילער רו דיין זיס קול געהערט, בין איך געקו־מען צו דיר און האָב דיר אַ מתנה געבראַכט...

און נעמט פון אונטער דער טערקישער שאַל די מתנה אַפיר.

— זע, ליב קינד... אָט, סאַמעט געשווירעגער אַ שטיק... אויף אַ בייטעלע צוגעשניטן... און פול, אַלערליי קאָלירן זיידענע פּול, צום אויסנייען, דאָס בייטעלע... און פעדים נאָך דערצו זילבערנע, און גאָלדענע אויך אַביסל, און פליטערלעך דערצו, אויך זילבער און גאָלד... און אַזוי, זעסטו, נייט מען, טעכטערל, און אַזוי ווערט געשטיקט... האַלט די נאָדל פעסט, לויף מיט די פינגערלעך געשיקט... זעסט, אַ מגן־דודל גייט, און אָט בליען בלימעלעך אַרויס... פרישע, ווי אין וואַלד אין זומער צייט... אַ תפילין־בייטעלע ניי, אַ מתנה מאַך, פאַר דיין באַשערטן אַ מתנה, ווי דיין ליבע מאַמע האָט דיין ליבן טאַטן געשענקט...

און די אַלטע לערנט, און דאָס מיידעלע שטיקט און העפט...

און אַז דער פרימאָרגן בליט, כאַפּט זיך דער טאַטער אויף, די טאָכ־טער זיצט אַליין אין שטוב מיט אַ תפילין־בייטעלע אין די הענט — סאַמעט, זילבער און גאָלד...

3.

און אַז דעם שוויגערס זון איז אַלט געוואָרן זיבעצן יאָר, האָט מען אים אַרויסגעזעצט אויף אַ וועגעלע און געשיקט אין דער וועלט אַריין, זיך אַ כלה זוכן צו שרה בת טובים פאַנטאָפעלעך...

פאָרט ער וואַלד־אויס, וואַלד־איין, איבער דערפער און שטעט. כלה־מיידלעך ווי זאַמד און ערד — קיין איינער פּאַסן די פאַנטאָפעלעך נישט...

פאָרט ער אַ יאָר, פאָרט צוויי, נישטאָ און נישטאָ. פאַרלירט ער די אמונה דערין, קערט ער אַהיים; ער וועט טאַטע־מאַמע זאָגן: ס'איז אַ חלום געווען; אַזוינע פיסלעך קליינע זענען נישט פאַראַן...

פאָרט ער אַהיים, און פאָרט, און פאָרט פון וועג אַראָפּ, און פאַר־בלאָנדזשעט אין אַ וואַלד. דעמבעס מיט דעמבעס, ריזן ביי ריזן שטייען, נישט אויס און נישט איין. בלייבט ער שטיין; פרייטיק איז, די זון גייט אונטער און לאָזט זיך, אַ פייערדיקע קויל, אַלץ טיפער און טיפער אַראָפּ. דער אָוונט פאַלט צו — שטעלט ער זיך שיר־השירים זאָגן, און גייט, שיר השירים זאָגנדיק, אין וואַלד אַרום. האַלט זיך נאָר פון וועגעלע נישט ווייט, און פון פערד, וואָס פאַשעט זיך... און שטיל רוישט, ביים אָוונט־ווינטל, דער וואַלד, גלייך ער וואָלט אים שיר השירים נאָכגע־זאָגט... און שטיל ווערט און טונקעלער, און פלוצלונג פלאַמט צווישן די ביימער אַ פענצטערל אויף, לויפט ער צו מיט פרייד און קלאַפּט אָן:

— ווינט דאָ אַ ייד?

— אַ ייד!

אַ ייד קומט פון שטיבל אַרויס, באַווייזט זיך אויף דער שוועל.

— שלום־עליכם, אַ ייד!

— עליכם־שלום, — ענטפערט דער יונגערמאַן, — קאָן מען האַלטן שבת ביי אייך?

— האַלטן יאָ, — ענטפערט מיט אַ טרויעריקן שמייכל דער ייד, —נאָר עסן האָב איך נישט וואָס...

— עסן האָב איך, — ענטפערט דער יונגערמאַן, — און טרינקען אויך, — קומט מיט מיר צום וועגעלע צו, פון אַלעם גוטן אָנגעגרייט.

אין אַ שעה אַרום נאָך קבלת־שבת זיצן זיי שוין ביידע נאָך קידוש ביים טיש... און זינגען זמירות און עסן... זעט דער יונגערמאַן ווי פון יעדן מאַכל נעמט דער אַלטער און איז קוים וואָס טועם אַביסל, און טראָגט באַלד די רעשט פאַר דער טיר אַרויס, מיינט ער, — פאַר אַ קעלבל צי אַן עוף... איז ער דאָך נישט אַזוי אָרעם, דער ייד, פאַרוואָס האָט ער קיין שבת נישט געמאַכט... אַ יונגערמאַן, פרעגט ער אים:

זאָגט דער אַלטער: — ניין, אַן אָרעמער קוילן־ברענער בין איך... קיין קאַלב, קיין עופות פאַרמאָג איך נישט... נאָר אַ זים טעכטערל האָב איך, באָרוועס גייט זי, נעבעך, שעמט זי זיך באָרוועסהייט אין

שטוב אַרייַנצוקומען... זיצט זי און עסט פאַר דער טיר...

גנעמט דער יונגערמאַן מיט האַרץ־קלאַפּעניש די גאָלדענע פּאַנטאָ־פּעלעך פון בוזעם אַרויס און גיט זיי דעם אַלטן איבער:

— גייט, מעסט זיי אייער טאָכטער אָן... צי זיי פּאַסן, זעט...

קומט דער אַלטער צוריק: — זיי פּאַסן...

4.

און ביים רייכן שווייגער איז אַ חתונה געווען... ער האָט מיטן קוילן־ברענער אַ שידוך געטאָן, און די חופה האָט מען אין שטאָט גע־שטעלט. און אַז מען איז פון דער חופה געגאַנגען, האָט זיך פּלוצלונג אַ געשטאַלט באַוויזן, אין אַ הויבּ אַ הויכער, אין אַ טערקישער שאַל, אַ פּנים אַן אַלטס, נאָר אויגן לייטזעליקע און יונגע, און האָט קעגן חתן־כלה מיט אַ קוילעטש געטאַנצט...

און נישט אַלע האָבן געוווּסט, ווער דאָס איז...

דער אַרענדאַר

קאַפּיטל 1

אַן אַרענדאַר אַ קמצן און תפילות פון אַן אשה

אין

פּוילן דער מדינה, הינטער צוויזמער, וואָס ביי דער ווייסל, האָט געלעבט אַ ייד אַן אַרענדאַר.

איז דער אַרענדאַר געווען אַ גרויסער חשוב ביים פּריץ, און דער פּריץ איז אַ גרויסער מאַגנאַט געווען, איז ער, דער אַרענדאַר, געקומען צו גרוים עשירות.

האָט ער געהאַט פאָלוואַרקעס מיט וואַלד און פעלד, און הערט־שאַפטן פון שאָף און רינדער, און הייזער, און ברייזער, און מילן — אויף וואַסער און אויף ווינט; און מזומנים גאָר פיל, אַ חוץ חובות ביי לייט...

מילא, אַז זיין ליבער נאָמען שענקט מזל, איז אַוודאַי גוט.

איז אָבער דער ייד אַ גראָב נפש געווען, און אַ קמצן אַ גרויסער, און נישט געוווּסט פון קיין צדקה: נישט מיד־ליד, נישט ר׳ מאיר־בעל־

פאָלווארעק, פאָלווארקעס — נחלות, גיטער.

ברייזער (ברויז) — פאַבריקן פון וויין, בראָנפן, ביר.

הנס, נישט מעות־חיטין, גאַרנישט, — און לאָזט נישט קיין אורח איבער דער שוועל.

אַ ווייב האָט ער געהאַט דווקא אַן אשה צנועה וחשובה, פלעגט ער איר אָנטאָן געברווינטע לייד פאַר אַ גראָשן צדקה וואָס זי פלעגט טאָן אָן זיין וויסן; פייניקן פלעגט ער זי דערפאַר.

ווילע קינדער האָט ער געהאַט, — אפנים, אין דער מוטער אריין געראָטן, — האָט ער די ייִנגלעך אין חדרים אַריין, אין שטאָט אריין נישט געשיקט; עס זענען אים די פערד אַ שאָד געווען. און ביי זיך קיין רעכטן מלמד נישט געהאַלטן, נאָר אַ בעלפער בחצי־חינם, וואָס האָט זיי קוים עברי אויסגעלערנט.

האָט פון דעם די אשה נאָך מער צער געהאַט.

פלעגט זי גאַנצענע טעג ווערגן זיך מיט די טרערן אין האַלדז. ביינאכט מיט די טרערן, די שטילע, אויסנעצן די קישנס. און ערשט ימים־נוראים, אַז מען פלעגט קומען אין שטאָט אריין, האָט זי אין עזרת־נשים זיך רעכט אויסגעוויינט דאָס האַרץ, די וועלט איינגעריסן.

און אַ תפילה אַן איינאיינציקע האָט זי געהאַט אויף די ליפּן און אינם צעווייטיקטן האַרץ:

„זאָל זיין ליבער נאָמען זיך מרחם זיין אויף איר מאַן און איבער־בייטן זיין האַרץ צום גוטן. זאָל ער נישט זיין אַזוי אריינגעטאָן אין דער תאווה פון עשירות און אין עולם הזה פון אכילה ושתיה... זאָל ער די נשמה אויך נישט פאַרגעסן, — זי זאָל, חס־ושלום, אַז עס וועט קומען די צייט, נישט פאַרפאַלן ווערן אויף כף הקלע"...

און אַזוי האָט זי געבעטן:

„זע, ריבונו של עולם, גוטער גאָט, האַרציקער גאָט, ער זאָל באַ־צייטנס נאָך תשובה טאָן"...

„זאָל ער מיט אַ ברייטער און פולער האַנט צדקה געבן, זאָל ער אַ מכניס אורח ווערן, און זאָל מחנך זיין די קינדערלעך אין גאָטס וועג, און מגדל זיין לתורה ולחופה ולמעשים טובים"...

האָס קאָן מער טאָן אַ צעבראָכן הארץ פון אַ יידענע?

קאַפּיטל 2

אַן אָרעמער גייער לאַכט און
דער אַרענדאַר גייט זיך באָדן

איינמאָל, פרייטיק ביינאַכט.

זומער־לעב געווען, אַ טאָג — אַ גאָלדענער.

זיצט דער אַרענדאַר, מיט דער גאַנצער מישפחה, אונטערן פרייען הימל, אין גערטל פארן הויז, ביים אָנבייסן.

אַ דעמב אַ ריז, מיט צעלאָזטע צווייגן איז אין גערטל געשטאַנען. האָט מען אינם שאָטן פונם דעמב דעם טיש געדעקט, מיט כל־טוב: פיש, פלייש און צימעס און אַ שטרודל, — ביים פריין אויסגעלערנט; און אַ פלעשל אַלטן מעד ביים טיש, — כיד הגביר.

זיצט ער זיך אויבן־אָן, דער אַרענדאַר, שעפּט נחת פון דער אכילה, פאַרטרינקט מיטן אַלטן מעד, און איז מקבל תענוג פונם עולם הזה, סמאַטשקעט מיט די פעטע ליפּן.

קומט פון צווישן די ביימלעך אין גערטל פּלוצלונג אַרויס אַן אָרעמער גייער, מיטן פעקל אויף די אַקסל...

וואָס טראָגט אַרום אַ גייער? בענדער און בענדלעך, קעמלעך, נאָדלען און האָר־נאָדלען, און שפּילצייג פאַר קינדער... וכדומה אַזוינע קלייניקייטן.

דערזעט ער די מישפחה ביים טיש, שטעלט ער זיך שטיל אָפּ, לאָזט אַראָפּ דאָס פעקל פון די פּלייצעס, גלייכט זיך אָביסל אויס — אַן אַלטער, גרויער ייד געווען, און אַ שוואַכער, נעבעך.

בעט ער זיך, דער אָרעמער גייער:

— קויפט עפּעס, יידן, לאָמיך פאַרדינען אויף שבת...

וויל זיך צו אים די אשה אויפהויבן; וואַרפט אויף איר דער אַרענדאַר אַ בייזן בליק, בלייבט זי, נעבעך, זיצן...

— זעט, — מאַכט דער גייער, — די זון איז שוין אַזוי הויך, און

אין חאָב נאָך אויף שבת קיין סימן און קיין צייכן נישט...

— אוועק! — טרייבט דער אַרענדאַר, טרינקענדיק...

— שענקט מיר כאַטש, — רופט זיך אָן דער גייער, — אַ ביסן אין מויל אַריין. די נשמה צו דערכאַפּן... כאַטש וואַסער אַ טראָפּן; סיברענט אַזוי די היץ...

שלינגט די אשה די געזאַלצענע טרערן און שווייגט. קאָנען די קינדער נישט צוזען דער מוטערס צרות און דעם גייערס נויט, און הויבן זיך אויף, און גייען אַוועק פון טיש, טיפער אין גערטל אריין, און דער אַרענדאַר שפּרינגט אויף מיט גרויס גרימצאָרן:

— בעטלער, קבצנים האָב איך פיינט, הערסט? ! כ׳רוף דעם משרת, ברעכט ער דיר אַ ביין!

הויבט דער גייער צוריק אויף דאָס פּעקל אויף די פּלייצעס, קרעכצט אָפּ און, האַלטנדיק אין גיין, פרעגט ער:

— און פאַר גאָט, אַרענדאַר, האָט איר גאָר קיין מורא נישט?

— ניין!

און ער צעפּראַלט זיך, דער עם־הארץ:

— וואָס קאָן אים גאָט טאָן?

וועט ער שיקן אַ פייער פון הימל און אָוועקלאָזן די הייזער, ברויזער און די מילן, מיט די שפּייכלערס מיט תבואות מיטן רייך, — בלייבן אים נאָך אַלץ די פּאָלוואַרקעס מיט וואַלד און פעלד...

און דער אַלטער מעד שטייגט אַלץ מער און מער אין קאָפּ אריין, און ער באַרימט זיך ווייטער:

און זאָל ער יאָרן־לאַנג נישט לאָזן וואַקסן אין פעלד, בלייבט אים נאָך אַלץ די והותר מזומנים אין קאַסע, וועקסלען אין טייסטער.

און זאָל ער שיקן גנבים, זיי זאָלן אויפברעכן די קאַסע און צו־נעמען אַלץ... מאָנט ער אַלץ די חובות אָפּ... זיין פריץ איז דער שופט, און וועט אים גלויבן אויפן וואָרט.

צעוויינט זיך די אָרעמע אשה, די ווערטער הערנדיק, אויף אַ קול, און גייט אויך אַוועק פון טיש... צעלאַכט זיך פלוצלונג דער גייער

און נעמט זיין וועג, און פאַרשווינדט צווישן די ביימער. און דעם אָרעג־די׳ד ווערט עפּעס אין אַלע איברים הייס.

נעמט ער אַ האַנטוך פון שטוב אַרויס און גייט זיך באָדן צו דער ו׳ייסל...

קאַפּיטל 3

אַ פויגל לאַכט און דער אָרענדאַר בלייבט אַ וואַקעטער

באָדט ער זיך אַזוי און קילט זיך, און שעפּט נחת פון קאַלטן וואַסער, און שווימט — אַ יונג מיט ביינער געווען! — מיטן וואַסער, קעגן וואַסער, און אַרום און אַרום דער קעמפּע, וואָס איז אין דער מיט פון דער ווייסל הינטער צוויזמער, און מאַכט קונצן אַלערליי: אויפן רוקן און טריט־וואַכער, און לייגט „שטילע הענט״...

דערהערט ער פלוצלונג פון דער קעמפּע, פון צווישן די נידעריקע ביימלעך, וואָס וואַקסן דאָרט, אַ פויגל־קול. פאַרנעמט ער אים, דער קול; ער האָט נאָך אַזאַ שפּילן פון אַ פויגל נישט געהערט...

האָט ער דאָך תאווה צו אַלעם; מוז ער דעם שפּיל־פויגל האָבן, אין שטוב, אין אַ שטייגל האַלטן. אַזאַ שפּיל־פויגל האָט דער פּריץ נישט!

שפּרינגט ער אויף דער קעמפּע אַרויף — דערזעט ער דעם פויגל...

— אויף אַ צווייגל פון אַ נידעריקן ביימל איז ער, דער פ.יגל, געשטאַנען, און, אַחוץ דעם זיסן קול, אַ פויגל — אַ פאַרנעמעניש; אַ גאָלדענער פויגל. און רויק שטייט ער זיך, דער פויגל, און זינגט זיך זיין ליד, גלייך ער זעט זיין שונא נישט.

שלייכט ער זיך, דער אָרענדאַר, צום ביימל צו, און שפּרינגט אונטער מיט אַן אויסגעשטרעקטער האַנט אין כאַפּט — לופט אין דער פויסט אַריין. דער פויגל האָט זיך איבערגעהיפּט אין דער שטיל, אויף אַ צווייג — אַן אַנדערן, אויפן ביימל פון דער צווייטער זייט...

קעמפּע — אינדזעלע.

גייט ער נאָך, דער אַרענדאַר, אויף די נעגל. שפּרינגט ער ווייטער אונטער, היפּט דער פויגל ווייטער שטיל אַוועק, און שטייט שוין אויף אַן אַנדערביימל. שלייכט ער זיך ווייטער צו, היפּט דער פויגל, ביי זיין שפּרונג, צו אַ דריטן אַוועק, און שטייט שוין ווייטער, און שפּילט! שלייכט ער זיך אים אַלץ נאָך און נאָך, פון צווייג צו צווייג, פון ביימל צו ביימל... ער שפּרינגט, דער פויגל היפּט... אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז דער אַרענדאַר פאַלט אין כעס אַריין און רופט צום פויגל אַזוי:

— וואַרט, וואַרט! כאַפּן וועל איך דיך שוין, מיך וועט נישט מיד מאַכן קיין פייגעלע; נאָר שוין נישט דיין זינגען וויל איך אַצינד, איך האָב דיך שוין פיינט! דערווערגן וועל איך דיך, פייגעלע, און וואַרפן פאַר מיין הונט...

צעלאַכט זיך פלוצלונג דער פויגל ווי אַ מענטש, און גיט אַ שאָס אַרויף אין דער הייך, און פאַרשווינדט אונטערן הימל.

בלייבט דער אַרענדאַר שטיין פאַרטומלט. עס דאַכט זיך אים, אַז דאָס איז דער זעלבער קול מיט וועלכן דער אָרעמער גייער האָט גע־לאַכט. לאָזט ער זיך מרה־שחורהדיק צוריק אין וואַסער אַריין און שווימט שוין אָן גבורות און קונצן צוריק איבער דער ווייסל, צום אָרט, ווו ער האָט זיך אויסגעטאָן, און געפינט די זאַכן נישטו!

קאַפּיטל 4

דער אַרענדאַר נעמט ביי זיין אייגן הויז
קיצבה און אַנטלויפט צום פּריץ

אַז דער אַרענדאַר האָט דערזען, אַז די זאַכן זענען נישטאָ, האָט ער, ווי דער שטייגער איז פון אַ גראָב נפש, אָנגעהויבן צו פלוכן אויף אַ קול.

ווייזע — לאַנקע
מעסער, פּאַס — טראַטואַ, געהילף וואָס שווימט אויף אַ טייך.

שילט ער דעם גנב, וואָס האָט אים איבערגעלאָזט אין איין הויט.

דערנאָך לויפט ער אויף־און־אָפּ ביים ברעג פון דער ווייסל און שרייט, און רופט, — ענטפערט אים אַ צעריסענער דעמפיקער ווידער־קול פון נאָנטן שיטערן וועלדל.

די זון האַלט אין זינקען; קיין לעבעדיקע נשמה אויף וויזע און פעלד, — לאַנג שוין אָפּגעשטעלט די אַרבעט.

אַ מעסער קומט אָן צו שווימען איבער דער ווייסל; פון דאָרט ווייסט ער קיין הילף נישט באַקומען. און ער וועט דאָך נישט גיין אַ נאַקעטער איבער דער פאָרשטאָט, — מען וואָלט געלאָפן אויף זיין בייז ווונדער; געמיינט: משוגע געוואָרן דער אַרענדאַר...

דערווייל דערשפּירט ער הונגער: נאָכן באָדן מיטן שווימען, און אַזוי לאַנג אין מויל נישט געהאַט.

און קעלט דערצו: צוגעפאַלן אַ קילער ווינט; עס קלאַפּט אים אַ צאָן אָן אַ צאָן...

דערמאָנט ער זיך, אַז הונגער און קעלט זענען צוויי קבצנישע זאַכן; ווערט ער אומרויק. באַפאַלט אים נאָך אַ גרימצאָרן אויף זיך אַליין: ווי לאָזט זיך אַ מענטש אַזוי אַראָפּפירן פון וועג פון אַ נאַרישן פויגל; וואַרפט ער זיך אויף דער ערד מיט אַ שטומען כעס.

און די אַראָפּגעלאָזטע זון קוקט אַרויס פון דער ווייסל מיט אַ ברע־נענדיקן ראַנד, גלייך זי שפּעט פון אים.

די יידישע הייזלעך אויפן רוקן פון בערגל הויבן אָן דערווייל אויפ־צושיינען, און די פענצטערלעך בליצן שבתדיק, נחתדיק.

אין פאָרשטאָט צינדן זיך פלאַמעלעך אָן די קליינע פויערישע פענצ־טערלעך און פריילעך טאַנצן די פייערלעך; פייערלעך ווייזן זיך אויך אויף די שווימענדיקע פאַסן איבער דער ווייסל.

קומט אים אויס, אַז דאָס איז אַלץ אים לחכעיס...

איז ווייניק, — שווימען נאָך אָן אין דער שטילקייט קלאַנגען פון אַלע זייטן: פון שטאָט — „קבלת־שבת"; פון פאָרשטאָט — דאָס גע־

זאַנג פון פויערישן יונגוואַרג אין גאַס; אויף אַ פּאַס שפּילט עמיץ מאַנ־דאָלינע; אַ פייפערל העלפט אונטער...

און ער מוז דאָ ליגן אין געהאַקטע וואונדן.

צערייצט עס אים נאָך מער.

ליגט ער אויף דער ערד און בייסט די נעגל פאַר כעס; אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז אַלץ איז שטיל און אויסגעלאָשן געוואָרן, און הויבט זיך אויף און לויפט אַהיים אויף הינטער־וועגן, איבער די וויזן; נעך אַרויס, נעך אַריין...

קומט ער, אָן אָטעם און קוים אַ לעבעדיקער צו צום הויז, איז עס שוין איינגעהילט אין חושך: טיר און טויער פאַרהאַמערט, די פענצ־טער — פאַרמאַכט און פון אינעווייניק פאַרלאָדנט...

פאַלט ער ערשט רעכט אין כעס אַריין:

— כאַליען שוין; נישט געוואָרט אויפן בעל־הבית!

ער וועט זיך שוין אָפּרעכענען מיט אַלע; מיט דער פלוניתטע דער עיקר... דעם משרת וועט ער אַרויסטרייבן ווי אַ הונט...

און גיט אַ לויף צו צום טויער, און הייבט אָן קלאַפּן מיט די פויסטן.

לויפט פון קיך אויפן הויף אַרויס דער משרת מיט אַ געשריי:

— איי, דו שלעפּער איינער! דאָ איז נישט קיין אורחים־הויז! דער בעל־הבית וועט דערהערן, הייסט ער דיר ברעכן אַ ביין!

פאַלט עס דעם אַרענדאַר ווי בליי אויפן האַרץ; די ווערטער האָט ער דעם אָרעמען גייער געזאָגט; „ער וועט אים הייסן ברעכן אַ ביין!"

דערווייל איז דער משרת צוגעקומען און אַרויסגעקוקט דורך אַ שפּאַרע פון טויער. דערזעט ער אַ נאַקעטן, כאַפּט ער זיך אָן בײַ די זייטן פאַר געלעכטער:

— אַ נאַקעט משוגעת, כאַ־כאַ־כאַ!

לאַכן דעם אַרענדאַר אין די אויערן: דער משרת, דער גייער און דער פויגל צוזאַמען. לויפט ער אַוועק צום פענצטער פון זיין שלאָף־שטוב.

— גיטעלע, — קלאַפּט ער אָן, — גיטעלע, עפֿן מיר אויף...
דערהערט ער, ווי אַ קול פֿון אַ מאַנספּארשוין, נאָר עפּעס אַזוי ענ־לעך צו זיין אייגענעם קול, פֿרעגט אין שטוב מיט גרויס וווּנדער:
— גיטעלע, ווער קאָן עס דיך רופֿן ביינאַכט, און אירצט דיך אַפֿילו נישט?!...
— כ׳וויים נישט, מיין מאַן, — הערט ער גיטעלעס ענטפֿער, — עפֿן אויף לאָדן און פֿענצטער, און גיב אַ קוק, — אפשר האָט זיין ליבער נאָמען וואָס האָט דיך איבערגעביטן, דיר אַ מצוה צוגעשיקט.
„איבערגעביטן? ווען? ווי אַזוי פֿאַרביטן?" אַרבעט אומזיסט דעם אַרענדאַרס מוח. עפֿנט זיך דערווייל, פֿון אינעווייניק, דער לאָדן, דער־נאָך דאָס פֿענצטער, און עמיץ קוקט אַרויס.
ווערט דער אַרענדאַר שוין גאָר צעטומלט: זיין פּנים, זיין העמד, רויט אויסגענייט, — אויך נאָכגעמאַכט דעם פּריק! — און זיין שלאָף־מיצל מיטן זילבערנעם קוויטל.
און „יענער" — הערט ער — זאָגט:
— גיי נישט צו, גיטעלע, עפּעס אַ נאַקעט משוגעת... אַ רחמנות! דערלאַנג מיר פֿאַר אים עפּעס, די חרפּה צוצודעקן; נאָר אַלטוואַרג, גי־טעלע, ער וועט אין זיין משוגעת סיי ווי סיי אַלץ פֿון זיך אַראָפּרייסן...
— גיב, גיטעלע, אַ העמד, אַ פּאָר פּלודערן... און אַ היטל, — מיטן בלויזן קאָפּ איז ער אויך! — און אַ חלה, גיטעלע, — ער איז אַוודאי אויסגעהונגערט, נעבעך!
בלייבט דער אַרענדאַר פֿאַרשטיינערט, און אין אַ ווײַלע אַרום זעט ער מיט אויסגעגלאָצטע אויגן, ווי „יענער" וואַרפֿט אים דאָס אַלץ אַרויס! און דאָס פֿענצטער ווערט באַלד פֿון אינעווייניק פֿאַרמאַכט און פֿאַרלאָדנט...
— אָן אומגליק האָט מיך געטראָפֿן, — ברעכט זיך דער אַרענדאַר די הענט, — עפּעס אַ שווינדלער געקומען, פֿאַרשטעלט זיך און צוגע־נומען מיין האָב־און־גאָב...

לויפט ער צו צום לאָדן פון דער קינדער־שטוב, קלאַפּט אָן און רופט:

— יענקעלע, משהלע, שיינדעלע! אייער טאַטע קלאַפּט! עפנט אויף! ס׳האָט אים אָן אומגליק געטראָפן...

זענען אפנים, די קינדער נאָך נישט געשלאָפן.

ענטפערט יענקעלע פון בעט אַרויס:

— מאַכט נישט קיין חוזק, ייד... מיין טאַטע איז ערשט די רגע דאָ געווען... די קישנס מיר פאַרריכט...

משהלע באַרימט זיך:

— מיט מיר קריאַת־שמע געלייענט...

שיינדעלע מיטן קלינגענדיקן קולכל באַשטעטיקט:

— יאָ, יאָ! און אונדז אַלע דריי, צום ערשטן מאָל, געקושט... אַ „גוטע־נאַכט" געזאָגט...

— מיט מיר וועט ער אַלע אָוונט קריאַת־שמע לייענען! — באַרימט זיך משהלע ווייטער.

און יאַנקעלע שיט צו זאַלץ אויף די ווונדן:

— און היינט איז שטאָט געווען, דער טאַטע! פאַר אונדז אַ מלמד באַשטעלט; ר׳וועט קומען מוצאי־שבת, באַלד נאָך הבדלה וועט ער קו־מען; יאָ, יאָ!

גיט נאָך שיינדעלע, נאָך אַ ישוב, צו:

— הערט, ר׳ ייד, נאַרן דאַרף מען נישט... אויב עס פעלט אייך עפּעס, האָט קיין מוראַ נישט, קלאַפּט אָן ביים טאַטעשיס פענצטער. וואָרום די מאַמע זאָגט, אַז גאָט ברוך הוא האָט אויסגעהערט איר גע־בעט, און דעם טאַטן איבערגעביטן, — אַ גוטן, ווילן טאַטן האָבן מיר אַצינד!

„שלעכט, דאָ איז אַ שרעקלעכער שווינדל געשען!" — פלאַמט אויף אין אָרעמאַנס מוח, — אָפּגענאַרט דאָס ווייב, די קינדער! מען מוז, כאָטש האַלבער נאַכט, לויפן צום פּריץ! אין קייטן וועט ער אים פאַרשיקן!"

קאפיטל 5

דער ארענדאר באקומט שמיץ
און שלאפט איין אין ראוו ביים וועג

ווען ער דאך נישט לויפן נאקעט, און די געדערים ליגן אים נישט אויף איין ארט; לויפט ער צוריק צום ערשטן פענצטער, כאפט און מאכט צוויי־דריי בים פון קוילעטש, ציט אויף זיך ארויף די בגדים, טראכטנדיק דערביי מיט כעס:

„אהא! דאס האט די פלוניתטע אן מיין וויסן, פאר די שנארערס אנגעגרייט! באצאלט וועט ווערן מיטן פריצס הילף — מיט פראצענט!"

און ער לויפט.

לויפט ער איבערן געדטל און שלאגט זיך אן אין איילעניש אן א בוים; פונקט אן דעם בוים, אונטער וועלכן דער ארעמער גייער איז געשטאנען.

— תלין מיינער! — שרייט ער אוים, — גלייך יענער וואלט נאך דארט געשטאנען, און לויפט ארוים, מיט שוויים באדעקט.

צום פריץ איז א מהלך. זומער איז די נאכט נישט קיין גרויסע, קומט ער צום הויף, — הויבט שוין אן גרויען דער טאג.

זעט ער דורך די אייזערנע שטאכעטן, אז דער פאלאץ איז באַלייכט; עס רודערט זיך אין פאלאץ. אין גרויסן ברייטן הויף שטייט געשפאנט דעם פריצס קאטש, די פערד הירזשען און קלאפן מיט די פאדקאוועס אן די שטיינער. — דער פריץ קומט ארוים, זעצט זיך אין קאטש אריין, מען עפנט דאס טויער... א קנאק מיט דער בייטש, די קאטש רירט פון ארט, — ארום דער קאטש רייטן פיר פון פריצס קאזאקלעך, מיט שטורקאצן אין די הענט; נאך דער קאטש — די רעשט...

מען פארט ארוים פון טויער.

מיין ארענדאר קלערט נישט לאנג, גיט זיך א ווארף פאר די פערד

ראוו — א גראבן, א לאנגער גראבן ביים וועג.

אין דער ברייט, דער שמייסער האָט קוים צייט געהאַט איינצוהאַלטן די פערד.

— וואָס איז? — פרעגט דער פריץ פון קאַטש אַרויס.

לויפט צו צום אַרענדאַר אַ קאַזאַקל און בויגט צו אים אַראָפּ דעם שטורקאַץ, קוקט און ענטפערט צו דער קאַטש צו:

— עפּעס, אַן אָרעמער ייד!

שפּרינגט אויף דער אַרענדאַר:

— פּריץ לעבן! חלילה, נישט קיין אָרעמער ייד... איך, דיין אַרענדאַר, מיט אַ גוטיקן משפּט... סכנת־נפשות! אַ גנב, אַ שווינדלער —

— ווער עס איז, — האַקט אים דער פּריץ איבער, בייז, — איך פאָר צום סיים.

און אַז דער אַרענדאַר וויל נישט אָפּטרעטן:

— זאָל ער גיין צום רבֿ! טרייבט אים פון וועג!

קאַרגן די קאַזאַקלעך פאַר אַ ייד קיין נאַהייקעס נישט; קאַלערט זיך דער אַרענדאַר, אונטער די שמיץ, פון וועג אַראָפּ, אין ראָוו אַריין.

די קאַטש איז פאַרשוווּנדן.

שטיל איז געוואָרן. און דער געשמיסענער, צעווייטיקטער אַרענדאַר שלאָפט איין אין ראָוו ביים וועג...

קאַפּיטל 6

פון ראָוו צום רבֿ —
פון רבֿ אין הקדש אַריין

נישט לאַנג איז דער אַרענדאַר געשלאָפן אין ראָוו...

קוים האָט זיך רעכט געריטלט דער מאָרגן, און פון די פענצטער

נאַהייקעס — קאַזאַקישע בייטשן.
שטורקאַץ — פּאַקל.
סיים — פּאַרלאַמענט.

אין פּאַלאַץ, די געבײדעס אַרום פּאַלאַץ, און פון די װערבעס אין בײדע זײטן טראַקט האָבן זיך אױפגעהױבן פײגל, גאַנצע שאַרן מיט אַמאָל, און געלאָזט זיך מיט גערױש און געפּילדער אַרױף, אַרױף צום ליכטיקן הימל...

האָט עס אים אױפגעװעקט. פאַרשטײט ער נישט, װאָס ער טוט דאָ; װאָס עס ברעכן אים אַזױ אַלע בײנער. װי קומט ער צו ליגן און שלאָפן אין ראָזו? װאָס פאַר אַ קלײדער טראָגט ער עס? װאָס פאַר אַ בײזער חלום חלומט זיך אים?

פליט גראָד אַ פײגעלע נידעריק פאַרבײ, מאַכט אַ ראָד אַרום זײן קאָפּ, קוקט אים מיט די לוסטיק־לאַכנדיקע אײגעלעך אין פּנים אַרײן; דערמאָנט ער זיך פּלוצלונג אַלץ מיטאַמאָל, און כאַפּט זיך אָן בײם קאָפּ...

מען האָט אים באַגנבעט און באַשװינדלט, און דער פּריץ, דער שופט איז אַװעק קײן װאַרשע צום סײם! אובערגעלאָזט אים, װי אַ יתום...

פאַלט אים אײַן: אַז מען מוז דערװײל אָפּראַטעװען די חובות בײ לײט.

לױפט ער צו דער פאַרשטאָט, קלאַפּט אָן בײם ערשטן בעסטן פױערישן בעל־חוב.

— אײ, װאַסיל, כ׳דאַרף גראָד גוטיק געלט, גיב מיר אָפּ דעם חוב, אָדער אַ ראַטע אױפן חוב.

קוקט װאַסיל דורכן פענצטער אַרױס און פרעגט:

— װער ביסטו, ייד? װאָס פאַר אַ חוב האָסטו בײ מיר?

— דערקענסט מיך נישט? איך בין דאָך דער אַרענדאַר!

צעלאַכט זיך װאַסיל אױף אַ קול און קומט אַרױס מיט דער גאַנצער מישפחה פאַר דער טיר.

— געפעלט אײך, — פרעגט ער, — אַזאַ משוגעת? טראָג דיך אָפּ, איך רײץ אױף דיר אָן די הינט...

װערבעס — אַ מין בױם, הושענא־בײמער

לויפט דער אַרענדאַר צום צווייטן בעל־חוב, און טרעפט אים שוין פאַר דער טיר.

מיט גראַבלעס צום הייגייט ער. דערזעט אים דער פויער, לויפט ער צו צום פענצטערל, פויקט מיט די פינגער דורך דער שויב און שטופ אריין און רופט:

— איי, קינדער! קומט ארויס, וועט איר זען אַ משוגענעם ייד!

און אַזוי איבער דער גאַנצער פאַרשטאָט. מען לויפט אויף זיין בייז וואונדער; מען וואַרפט אים נאָך שטיינער און שטעקנס; די הינט רייסן אים די פאָלעס.

קוים אַ לעבעדיקער איז ער פון פאַרשטאָט אַרויס, אין שטאָט אריין געקומען, און לויפט צו די יידישע בעלי־חובות...

און ער האָט שוין די העזה נישט צו זאָגן, אַז ער איז דער אַרענ־דאַר. זאָגט ער, דער אַרענדאַר האָט אים געשיקט נאָך געלט; און גיט סימנים, און ווייסט דאָך און קאָן געבן אמתע סימנים... טרייבט מען אים פון טיר צו טיר ווי אַ סוטה: אַ ייד — אַ משוגעת, קומט שבת נאָך געלט!

זעט ער, אַז ער איז אינגאַנצן פאַרלוירן, זעצט ער זיך אַנידער אינ־מיטן מאַרק אויף אַ שטיין און וויינט אין דער שטיל, מיט טרוקענע אויגן.

דער עולם גייט פאַרביי דאַווענען, ווייזט אויף אים איינער דעם צווייטן:

— נעבעך, אַ משוגענער ייד... ווער ווייסט, פון וואַנען...

יינגלעך שטעלן זיך אָפּ... מען וואַרט נאָר, די עלטערע זאָלן אַוועקגיין אין שול אריין, וועט מען זיך נעמען צום משוגעת... מען זאַמלט שוין שטיינדלעך אין די טאַשן אַריין.

כאַפּט ער זיך אויף און אַנטלויפט באַצייטנס באַרג־אַראָפּ, צום וואַ־סער צו. דערזעט ער זיך אינם וואַסער, דערקענט ער זיך נישט! גאָט, ווי ער זעט אויס: צעוואָרפן די האָר, צעקנייטשט און צעקנוידערט דאָס

סוטה — אַ פאַרזינדיקטע פרוי.

פנים, איינגעפאלענע ברענענדיקע אויגן... און עפּעס גרויער איז ער געוואָרן איבער נאַכט! כאַפּט אים אָן אַ גרויל: עפּעס איז ער אַזוי ענלעך געוואָרן צום אָרעמען גייער, וואָס ער האָט ערשט נעכטן פאַרטריבן...

לויפט ער ווי משוגע ביים ברעג פון דער ווייסל, אַ גאַנצן שבת, אויף און אָפּ, ביז די זון איז אונטערגעגאַנגען, — דערמאָנט ער זיך פּלוצלונג, אַז דער פריץ האָט אים געהייסן גיין צום רב. ער וועט דעם פּריץ פאָלגן, ער האָט קיין אַנדער עצה נישט, — לויפט ער צוריק דורך הינטער־געסלעך אין שטאָט אַריין צום רב; גייט שוין דער רב אַרום איבער דער שטוב נאָך הבדלה.

פאַלט ער אַריין מיט אַ געשריי:

רבי, איר מוזט מיך ראַטעווען!

דערלאַנגט אים דער רב קודם־כל — „שלום" און פרעגט ווער ער איז.

בלייבט ער שטיין:

— רבי, איך בין דאָך... דער אַרענדאַר בין איך דאָך... — שטאַמלט ער שוין מיט אַ נישט־זיכערן קול. צווייפלט ער שוין אַליין, צי ער איז ווירקלעך דער אַרענדאַר.

קוקט אויף אים דער אַלטער רב אַ לאַנגע ווײַלע מיט גרויס רחמ־נות, און זאָגט דערנאָך אַזוי:

— דעם אַרענדאַר, — זאָגט ער, — קען איך זייער גוט... זיצט דערווייל ר' ייד...

זעצט זיך דער אַרענדאַר. דער רב — קעגנאיבער.

— פאַרשטייט איר מיך, זאָגט דער רב, נישט אַראָפּלאָזנדיק פון אַרענדאַר דאָס רחמנותדיקע אויג, — ער איז ביי מיר פריטיק נאָכן אָנבייסן געווען, דער אַרענדאַר...

הערט ער אין געהאַקטע ווענד, און דער רב פאַרציילט:

— ער האָט זיך, הערט איר, שטאַרק געענדערט, דער אַרענדאַר: גאָר איבערגעביטן...

— ווי הייסט? — ווil אויפשפּרינגען דער אַרענדאַר.

ליגט אים דער רב אַ האַנט אויף אַן אַקסל און זעצט אים צוריק, און פאַרציילט ווייטער:

—געווען... געדערט אין פשטות אַריין, אַן גאווה... אַ סך גע־רעדט... מענטשלעך... יידישלעך... און איבערגעלאָזט דערנאָך, אַ חיבש ביסל געלט פאַר אָרעמע לייט... און אויף הלבשה פאַר תלמוד־תורה קינדער... איר הערט? אַפילו צוגעזאָגט צו געבן האָלץ פון וואַלד, צו פאַררייכטן די שול... און געבעטן, איך זאָל אים מוצאי שבת נאָך הבדלה, אַרויסשיקן אַ גוטן מלמד פאַר די קינדער...

דערמאָנט זיך דער אַרענדאַר אָן די קינדערס רייד און עס כאַפּט אים אָן אַ ספּאַזם אין האַלדז, און ער קאָן שוין קיין וואָרט נישט אַרויסברענגען.

און דער אַלטער רב נעמט צונויף אין איין האַנט אַריין ביידע שפּיצן פון דער גרויער באָרד, און קוקט אויף אים אַ לאַנגע ווײַלע מיט באַרמ־האַרציקע אויגן, און ענדלעך זאָגט ער:

— מילא, דער אַרענדאַר זייט איר נישט... אלא מאי, איר האָט אַן איינגערעדעניש... איז עס אַ שטראָף פון זיין ליבן נאָמען, מוז מען אָננעמען פאַר ליב... און דעריבער ראָט איך אייך, מיין ליבער ייד, גייט אין הקדש אַריין... עס האַלט זיך דאָרט אויף אַ חברה אָרע־מע לייט, נעכטיקט מיט זיי איבער אין הקדש — און אין דערפרי וועט איר באַקומען קיצבה גלייך מיט אַלע אָרעמע יידן, און וועט אייך לאָזן מיט זיי צוזאַמען איבער דער וועלט... צו דער פרנסה וועט איר גראָד טויגן...

— רביצין! — רופט דער רב, זיך אויפהויבנדיק, אין דער צוויי־טער שטוב אַריין, — גיב דעם ייד אַ גלעזל וואַרעמס... און אַז ער וועט דאָס אויסטרינקען, זאָג דעם שמש, ער זאָל אים אָפּפירן אין הקדש אַריין... און זאָל ער, למען השם, זען, ער זאָל האָבן אַ שטיקל געלעגער אויף איבערנאַכט. ער וועט נעכטיקן, דער ייד... זאָל ער האָבן גוט צו שלאָפן... איך מוז גיין ווענן אַ מלמד פאַרן אַרענדאַר...

און שפּעטער, אַז דער שמש איז צו אים צוגעקומען, נעמען אין הקדש אַריין, האָט זיך שוין דער אָרענדאַר אונטערגעגעבן און געלאָזט זיך פירן...

קאַפּיטל 7

ביי אַ חברה קבצנים —
אַ חתונה — אַריין אין אייגענעם בעט

דער אָרענדאַר האָט זיך אונטערגעגעבן.

ער האָט שוין פאַרשטאַנען, אַז דאָס האָט אים זיין ליבער נאָמען געשטראָפט פאַר די רייד...

ער האָט טאַקע נישט צוגענומען דאָס פאַרמעגן ביי אים, נאָר — אים פון פאַרמעגן...

— פאַרפאַלן!

און שוין יאָרן־לאַנג, אַז ער גייט אַרום מיט די קבצנים איבער דער מדינה, פון ישוב צו ישוב, פון הויז צו הויז, פון טיר צו טיר, מיט אַ ביימעלע אויף „גדולים" און „פּרוטות" אין קעשענע, און אַ טאָרבע אויף שטיקלעך ברויט און חלה איבער האַלדז.

אין דער התחלה האָט ער די גוטע צייטן געטריבן פון זיך מיט גוואַלד... דערנאָך זענען די זיכרונות מטושטש געוואָרן...

ער פלעגט זיך נאָך אַמאָל אויפכאַפּן ערגעץ אין אַן אורחים־הויז און אַ געשריי טאָן:

— משרת! שפּאַן איין צום פּריץ!

אָדער

— גיטל, היינט מאַך אַ שטרודל!

אָדער אַראָפּשרייען פון געלעגער:

גדולים — גראשנס.

— פּאָקאָל! (אַזוי האָט זיין הונט אַמאָל געהייסן) עמיץ דרייט זיך אַרום הויז!

און לייזן אַ פּסק פון חברים:

— האַלט פּימויל, משוגענער!

משוגענער האָט מען אים גערופן...

מיט דער צייט אָבער זענען די חלומות פון די גוטע יאָרן אויך פאַרשוואונדן...

נאָך אַ יאָר און נאָך אַ יאָר, האָבן די אַלטע צייטן אים אַליין אויס־געזען, ווי אַ חלום...

און ער האָט אויפגעהערט צו גלויבן אין חלום, מאַלע וואָס...

ווער ווייסט, ווער ער איז, פון וועמען ער שטאַמט, פון וואַנען ער קומט... ער האָט מיט דער צייט זיין נאָמען פאַרגעסן; צייט ער האָט אויפגעהערט צו שרייען ביינאַכט, רופט מען אים „שטיל משוגעת", איז דאָס זיין נאָמען... ווען אין אַזוינער עולה־לתורה?

נאָך אַ צייט מיט יאָרן איז אַרויס אין דער סביבה, ווו די חברה קבצנים האָט זיך געדרייט, אַ קלאַנג, אַז ערגעץ אין אַ ווייטער שטאָט וועט זיין זייער אַ רייכע חתונה, מיט אַ גרויסער אָרעמער סעודה.

קלייבט זיך די חברה קבצנים אַהין צו דער חתונה; גייט „שטיל משוגעת" אויך מיט דער חברה צוזאַמען.

איז אין שטאָט אַריין אַ מהלך געווען... און אין יעדער קהילה שטייט מען אָביסל. נעכטיקט מען אין אורחים־הויז, מען נעמט „קיצבה" און עפּעס אָנצובייסן אויפן וועג...

קומט מען אָביסל שפּעטלעך.

קוים צייט געהאַט צו לויפן אין מרחץ אריין, זיך אויסצוּוואַשן, די בערד אויסצוקעמען און אָפּרייניקן די מלבושים. די אָרעמע סעודה איז גרייט, אין אַ סאַליע די טישן געדעקט, מיט אַלעם גוטן — צוויי פּעסער ביר געעפנט, אַ פאַס מעד, אַחוץ פלעשער מיט י"ש...

זעצט מען זיך אַרום די טישן.

דער מחותן מיט דער מחותנתטע, און די כלה אין דער מיט — אויבנאָן; די סעודה איז געווען פון כלה־צד...

זיצט „שטיל־משוגעת" און ווארפט אן אויג אויפן טיש: באקאנטע טעלער, באקאנטע מעסער און גאפל, און לעפל... ער קוקט זיך בעסער צו: זיינע אותיות ביי דער פרווו...

הערט ער, ווי די מחותנתטע זאגט:

—עסט, יידן, און טרינקט געזונטערהייט, און בענטשט מיר די כלה מיינע, און ווינטשט גוטע יארן דעם זיווג...

דערקענט ער דעם קול — גיטעלעס קול.

הויבט ער די אויגן אויף — זיין טאכטער שיינדעלע איז די כלה.

הויבט דער מחותן אויף א כוס און רופט:

— לחיים, יידן, לחיים!

איז עס זיין אייגענער קול פון אמאל...

דערשרעקט ער זיך, ווערט אים נישט גוט, פאלט ער ארונטער אויפן אנלען פון בענקל.

זאגט דער מחותן צו צוויי פון די סארווערס, וואס דרייען זיך ארום טיש:

— נעמט דעם ייד, וואס עס איז אים, לא עליכם, נישט גוט געווארן, אין דער שטוב אריין, ווו עס ברענט אין אויוון, און טוט אים אויס, און לייגט אים אין בעט אריין... און איך וועל נאכקומען זען, צי מען וועט, חס־ושלום, נישט דארפן א מומחה — א רופא, צי א דאקטאר...

קרימען זיך די סארווערס אביסל, — נאר, אז דער מחותן הייסט, פאלגט מען...

אין א מינוט ארום, ליגט שוין אונדזער ארענדאר אין ז י י ן שטוב, אין ז י י ן בעט, אויף ז י י ן קישן, אונטער ז י י ן איבערבעט, און קוקט פארדולט אין פייער פון אויוון אריין... איז עס א בייזער, וויסטער חלום געווען?...

די סארווערס גייען, דער מחותן קומט אריין און פרעגט:

— נו, פעלט אייך עפעס, אורח־לעב?

— ניין... און פארמאכט די אויגן...

און אין א ווײלע ארום עפנט ער זיי ווידער:

— איך וויל אייך עפּעס בעטן, בעל־הבית! איר זאָלט אויף מיר קיין פאַראיבל נישט האָבן...

— חס ושלום! — ענטפערט דער מחותן מיט אַ וואונדערלעכן שמייכל, — זאָגט נאָר בפירוש, וואָס איר ווילט... דער גרעסטער נחת פון אַ מענטשן איז, אויב ער קאָן עפּעס צוליב טאָן אַ צווייטן...

קרעכצט דער בעטלער אָפּ און זאָגט:

— זאָגט מיר, כ׳בעט אייך: ווער איז דער חתן אייערער און וואָס?

ענטפערט דער מחותן, מיט דעם זעלבן שמייכל און גאָרנישט פאַר־וואונדערט אויף דער שאלה, — אַ רבס אַ זון, אַליין אַ למדן אַ גרויסער, און אַ מזג טוב — מיט אַלע מעלות...

ציט זיך דער בעטלער אויס איבערן בעט:

— מעג איך שוין שטאַרבן! — זאָגט ער, און הויבט אָן צו ציטערן אויפן גאַנצן לייב.

— ניין, אורח־לעב, — זאָגט דער מחותן לאכנדיק... — מען שטערט נישט קיין יידישע שמחה! מען שטאַרבט נאָך נישט... אייך איז איך נאָר קאַלט. זעט וואָס איך טו...

און ער כאַפּט דעם אורחס אָנטאָן פון בענקל אַראָפּ און וואַרפט עס אין פייער אריין...

דאָס פּעטע אָנטאָן צעפלאַקערט זיך אויפן פייער.

— איר, — זאָגט דער מחותן, — וועט נעמען אויף זיך מיינע, דאָס הייסט, אייערע מלבושים, — געװנג שוין געליטן...

און כהרף עין, וואַרפט ער פון זיך די מלבושים אַראָפּ און ער אַליין פאַרשווינדט...

דאָס אַכטע און לעצטע קאַפּיטל

ענדע גוט — אַלעס גוט

איז מיט אַמאָל דעם אָרעמען אַרענדאר אויפגעגאַנגען אַ ליכט אין די אויגן...

האָט ער פאַרשטאַנען, אַז ער איז שוין אָפּגעקומען, אַז עס האָט זיך געענדיקט די שטראָף...

לויבט ער מיט גרויס פרייד גאָט אין האַרץ...

און עס באַנייען זיך אים פּלוצלונג די כוחות, און ער שפּרינגט אַרויס פון בעט, כאַפּט אויף זיך די איבערגעלאָזטע קליידער, און לויפט אַרויס — אַ מחותן צו די אָרעמע געסט...

זאָגט גיטעלע מיט אַ ליבן שמייכל:

— נו, מיין מאַן, נישט גלייכער אַזוי?

און שיינדעלע פאַלט אים אויפן האַלדז:

— טאַטעשי! אוי, אַ גוטער דו ביסט, טאַטעשי!

אָן קראַנקן אָרעמאַן האָבן עפּעס אַלע גאָר פאַרגעסן...

דריי קיכלעך

בימי

המלך שלמה — אין די צייטן פון מלך שלמה האָט געלעבט אַן אלמנה, אַן אָרעמע, מיטן נאָמען שונמית.

און געלעבט האָט די אלמנה שונמית אין אַ סוכה פון אַלטע ברעטער, באַדעקט מיט אַ סכך פון צווייגן און בלעטער פון פאַלמען־ביימער, אין אַ פישער־דאָרף, ביים ברעג פון ים הגדול.

און געשפייזט האָט זיך די אַלמנה מיגיע כפיה — מיט שטריקן און פאַרריכטן די נעצן פאַר די פישער אין פישער־דאָרף.

ויהי היום — איז געקומען די צייט פון ווינטן און שטורעם־ווינטן. קיין שיפל גייט נישט אין ים אַריין, קיין נעץ ווערט נישט פאַרשפּרייט. איז די אלמנה געבליבן אָן אַ ביסן ברויט.

ווערט זי דאָך נישט גיין אין די אָרעמע פישער־הייזלעך אַריין בעטן ברויט; עס פעלט אומעטום, ווענדט זי זיך ווייטער פון דאָרף.

עטלעכע מייל פון דאָרף, אין אַ גרויסן הויז מיט אַ גרויסן געהויף, האָט געוווינט אַ רייכער ייד, וואָס איז געבענטשט געוואָרן פון זיין ליבן נאָמען מיט פעלדער פעטע, פרוכטבאַרע גערטנער און גאַנצע וועלדלעך אוילבערטן, און מיט הערטן שאָף און רינדער, און מויל־טירן און קעמלען.

הויבט זיך אויף, די אלמנה שונמית, איינמאָל אין דער פרי; זעט, אַז דער הימל איז אַ בייזער, די לופט — ווינטיק, פאַרשטייט זי, אַז זי מוז שוין אָנקומען צו אַ מתנת בשר ודם. באַדעקט זי זיך מיט אַן אַלטער שאַל, וואָס זי טראָגט בייטאָג און דעקט זיך מיט איר צו ביי־נאַכט, און לאָזט זיך פון דאָרף ארויס אין וועג אריין, צום רייכן ייד.

קומט זי קעגן מיטאָג צום געהויף, טרעפט זי דעם רייכן ייד פאַר די טיר, גייט זי צו, בוקט זיך דריי מאָל, רירט דריי מאָל אָן מיטן שטערן די ערד פאַר זיינע פיס.

פרעגט ער זי:

— וואָס בוקסטו דיך פאַר מיר, אשה? שטיי אויף און זאָג ווער דו ביסט און וואָס איז דיין פאַרלאַנג.

זאָגט זי אים: „איך בין די אלמנה שונמית פון פישער־דאָרף ביים ברעג פון ים", און דערציילט אים וועגן איר נויט. שוין לאַנג קיין ביסן ברויט אין מויל נישט געהאַט; און בעט אַ לעבל ברויט.

„די נשמה צו דערהאַלטן!"

ווייזט ער איר, וואָס אין געהויף טוט זיך.

— זע, אשה, אַט שפּאַנט מען ערשט מיינע קעמלען און מויל־טירן אוים. פון ירושלים קום איך, איך האָב שלמה המלכס פּאַלאַץ געזען! אַ פּאַלאַץ — אַ פאַרבלענדעניש! און מען לאָזט יעדן אַריין. און איך בין אַריינגעקומען. אין אַ גאָלדענער קרוין, אויף זיין גאָלדענער שטול איז שלמה געזעסן, אַרומגערינגלט מיט שרים און זקנים, און פאָלק. און ער האָט פאַר זיי תורה און חכמה געזאָגט. פּערל האָבן זיך געשיט פון מויל.

— און הער, וואָס ער האָט געזאָגט, אשה!

„ושונא מתנות יחיה", — האָט ער געזאָגט.

ווער עס וויל לעבן, נעמט קיין מתנות נישט. ווער עס נעמט אומ־זיסט, פאַרקירצט זיך זיינע יאָרן, וואָס זיין ליבער נאָמען האָט אים באַ־שערט. דו ווילסט זינדיקן, אשה, און איך וויל נישט זיין קיין שותף צו דיינע זינד. גאָט איז אַ דיין אלמנות, ער וועט עס מיר נישט פאַרגעסן,

אַז איך האָב מיטגעהאָלפן צו פֿאַרקירצן דיינע יאָרן...
אומזיסט גיב איך נישט.

— אויב אַזוי, — זאָגט די אשה, — גיב נישט אומזיסט; באָרג מיר אַ לעבל ברויט. אָדער לײַ מיר אַביסל מעל, וועל איך עס מיר אַהיים טראָגן און אָפּבאַקן, און דאָס לעבן דערהאַלטן, און דאַנקען דיר און בעטן פֿאַר דיין לעבן...

— דאָס איך נישט, אשה! — ענטפֿערט דער עושר געלאַסן. „עבד לווה לאיש מלווה", האָט שלמה המלך געזאָגט. ווער עס לייט, קויפֿט זיך אַ קנעכט. און קנעכט קויף איך מיר פֿרעמדע, נישט מזרע אברהם, יצחק ויעקב... איך וויל אייגן פֿלייש און בלוט, בפֿרט אַן אלמנה פֿאַר קיין קנעכט נישט האָבן... איך באָרג דיר נישט, איך לײַ דיר נישט...
פֿרעגט די אשה:

— זאָל איך פֿאַלן פֿאַר הונגער פֿאַר דיינע פֿיס? דאָס וועט בעסער גאָט געפֿעלן, דעם דיין אלמנות?

— דו ווײַסט, אלמנה שונמית, — ענטפֿערט ער איר נאָך געלאַסע־נער, — פֿאַר מיינע פֿיס פֿאַר הונגער נישט פֿאַלן... העלפֿן וועל איך דיר, ווי גאָט איז מיר ליב! נאָר העלפֿן וועל איך דיר מיט אַן עצה: גיי און זײַ זוכה פֿון הפֿקר!

— וואָס מיינט איר דערמיט? הפֿקר איז אין מידבר, צום מידבר איז דריי טעג, און וואָס געפֿינט מען דאָרט? גרעזלעך אויסגעטריקנטע? טרייבט איר שפּאַס פֿון אַן אָרעמער אלמנה און פֿאַרכט אייך נישט פֿאַר דעם וואָס לעבט אייביק, און וועגדט פֿון יתומים מיט אלמנות קיין אויג נישט אָפּ!

— איך שפּאַס נישט, אשה! — ענטפֿערט ער, — גאָטספֿאַרכטיק בין איך פֿון געבורט, און נישט צום מידבר נאָך גראָזן שיק איך דיך.

— גייג צו דיין אויער, אשה, און הער! מיין קאַמער איז אַצינד לער. די הונדערט זעק מיטן ווייסן ווייצן־מעל ווי שניי האָב איך, ווי איך האָב שוין דערמאָנט, קיין ירושלים אָפּגעפֿירט, צום מלך שלמה אין פּאַלאַץ אַריין. און די ברעטער, וואָס האָבן זיך אונטער די זעק געבויגן, זענען

פריי. אָבער ווייס, גאַנץ ווייס זענען די ברעטער; באַדעקט מיטן שטויב מיט גרעלכן די זעק האָבן געשוויצט. דער שטויב איז הפקר, דער שטויב איז נישט מייך. גיי, על־כן, אין קאַמער אַריין, וויש דיר די ברעטער אָפּ, זאַמל דעם שטויב פון ווייסן ווייצן־מעל ווי שניי, נעם אים אַהיים, לייג אָן אַ פייער, — קלויב שפּענער אויפן וועג — און באַק דיר דיינע קיכלעך אָפּ. זאָל זיין ליבער נאָמען אריינשיקן די ברכה אין דיין שטויב פון מעל, און עס, און דערקוויק דיך, און לויב גאָט...

האָט די אלמנה שונמית געטאָן, ווי דער פרומער און רייכער מאַן האָט איר געראָטן. האָט זי אָפּגעשאַרט און אָפּגערייניקט דעם שטויב פון מעל פון די ברעטער אין רייכן פרומענס קאַמער. אויפן וועג צוריק האָט זי פון ווינט פאַריאָגטע צווייגלעך געפונען; אַהיים געקומען, שוין נאַכט געווען. האָט זי פון די צווייגלעך פייער געמאַכט, דאָס מעל מיט וואַסער געמישט און געקנאָטן, זענען דריי קליינע ברויטעלעך אַרויס, האָט זי די דריי ברויטעלעך ביים פייער קוים אָפּגעבאַקן. און גאָט פאַר זיינע חסדים לויבנדיק, וויל זי נעמען דאָס ערשטע ברויטל צום מויל, — עפנט זיך מיט אימפעט פלוצלונג פון דרויסן די טיר, און ביידל פאַלט אַריין אַ מענטש מיט אַ געשריי:

— ראַטעווע אַ מענטש פון טויט! שוין דריי טעג און דריי נעכט אין מויל נישט געהאַט...

און ער דערציילט אין שרעק און איילעניש:

אַ שריפה איז אויסגעבראָכן אין זיין דאָרף. אין מיטן דער נאַכט, ווען אַלע זענען געשלאָפן, האָט אויסגעבראָכן די בראַנד. אַ פייער איז פון הימל געפאַלן... און דער שטורעם האָט דאָס פייער איבערן גאַנצן דאָרף צעיאָגט... אַלץ איז פאַרברענט, ער אײנער איז פון די פלאַמען פייער און די זיילן רויך מיטן לעבן אַרויס. אַלץ איז געוואָרן אַ רויב פאַר דער בראַנד: מאַן, ווייב און קינד, און שאָף און רינד, און האָב און גאָב. און דריי טעג און דריי נעכט לויפט ער אַרום, פון פייער געיאָגט, פון שרעק געטראָגן און אָן אַ ביסן ברויט.

דערלאַנגט אים די אַלמנה דאָס ברויטל פון מויל אוועק און זאָגט אים:

— גיי אַרויס, איך בין איינע אַליין, און עס... און דערהאַלט דיין נשמה...

גייט דער אָנגעקומענער אַרויס און פאַרשווינדט אין דער פינצטער־ניש פון דער צוגעפאַלענער נאַכט.

דאַנקט די אַלמנה זיין ליבן נאָמען, וואָס האָט זי מיט ברויט באַ־שענקט און נאָך אַ מצווה, אַ מענטש ביים לעבן צו דערהאַלטן, באַשערט, און וויל דאָס צווייטע ווייכע ברויטל נעמען צום מויל.

עפנט זיך נאָך אַמאָל מיט אַן אימפעט די טיר, און אַ צווייטער מאַן פאַלט אין דער אַלמנהס ביידל אַריין, מיט דעם זעלבן געשריי:

— ראַטעווע אַ מענטש פון טויט...

ער איז אַ רייכער מאַן געווען, הערטן שאָף און רינדער אין סטעפ געפאַשעט, אין רייכע געצעלטן מיט ווייב און קינדער געוווינט, און יונגען געזונטע ביי שאָף און רינד געהאַלטן... פלוצלונג זענען בעדוי־נען, ווי אויף די פליגל פון ווינט, אָנגעפלויגן אויף זייערע פערד, מיט בויגן געשפּאַנט אין די הענט, פון אַלע זייטן זיי אַרומגערינגלט, מיט אַ האָגל פיילן באַשיט, די יונגען מיט ווייב און קינד געטויט, די הערטן אָפּגעפירט, און מיט זיי אין ווייטן ברייטן סטעפ פאַרשוווּנדן... און אַז דער סטעפ האָט אויפגעהערט אָפּצוקלינגען זייערע טריט, האָט ער זיך, איינער אַ לעבעדיקער, פון צווישן די טויטע אויפגעהויבן, און בלאָנדזשעט שוין דריי טעג און דריי נעכט אַרום, אָן אַ ביסן ברויט, איידער ער איז צו איר ביידל געקומען.

— דערלאַנג, האָב רחמנות, אַ ביסן צום מויל, אַנישט פאַל איך אַ טויטער צו דיינע פיס...

דערלאַנגט אים די אַלמנה שוּנמית בתשואת־חן דאָס צווייטע ברויטל, גאָט לויבנדיק און דאַנקענדיק פאַר דער צווייטער גרויסער מצווה, וואָס ער האָט איר באַשערט. הייסט אים אויך אַרויסגיין עסן פאַר דער טיר, ווייל זי איז איינע אַליין אין ביידל, און ער טוט אַזוי, און פאַרשווינדט אויך אין דער פינצטערער נאַכט...

נעמט זיך די אלמנה שונמית צו דריטן ברויטל און וויל עס שוין געגנענען צו מויל, — רייסט זיך פלוצלונג אויס מיט באַנייטע כוחות פון צפון דער ווינט און רייסט איר ביידל איין. צעפאַלן זיך רעכטס און לינקס די ווענט... פליט ערגעץ אַוועק דער סכך, און דער ווינט רייסט דער אלמנה דאָס דריטע ברויטל פון דער האַנט אַרויס און שליידערט עס אין ים אַריין...

און ערשט דאַמאָלט שטילט דער ווינט. שטייט די אלמנה און טראַכט...

דער ווינט האָט זיך געלייגט, שטיל איז דער ים. איבער זיין וואַסער, ווי איבער אַ שפיגל, גליטשען זיך די ערשטע שטראַלן פון דער אויפגייענדיקער זון. באַלד וועט זיך אויפכאַפּן דאָס דאָרף, אַפּבינדן מיט פרייד די שיפלעך ביים ברעג, פאַרשפּרייטן נעצן... קינד און קייט וועט אַרויסלויפן באַגלייטן די פישער. און מיט פרייע געשרייען רופן: אויס הונגער, געלויבט זיין ליבער נאָמען! עס וועט זיין ברויט.

אָבער נישט וועגן דעם טראַכט די אלמנה.

אַן אַנדער געדאַנק עגבערט אין איר מוח.

— וואָס האָט גאָט פון איר געוואָלט? וואָס האָט גאָט מיט איר, דער אלמנה, געטאָן?

— וואָס האָט מיר גאָט געטאָן? — עגבערט איר אין מוח.

איין ברויטל האָט ער איר צוגענומען פאַר אַן אנטלאָפענעם פון פייער. רעכט, זאָל זיין געלויבט זיין נאָמען!

דאָס צווייטע — פאַר אַ גערעטעטן פון גזלנים, אויך געלויבט זיין ליבער נאָמען. ער האָט געגעבן, ער האָט גענומען, פאַר אַ בילכערן פון איר...

אָבער דאָס דריטע ברויטל? אויסצורייסן ביי אַן אלמנה פון מויל און שליידערן אין ים אַריין?

דאָס איז איר אוממעגלעך צו פאַרשטיין...

און עס פאַלט איר איין, אַז אפשר ווייסט גאָר גאָט נישט דערפון, אַז דאָס האָט דער ווינט אליין, מיט זיין אייגענעם ווילן, אָן גאָטס וויסן

און קענן זיין ווילן געטאָן, זיין ליבן נאָמען, וואָס שפּייזט אלמנות און יתומים, להכעיס!

אַנדערש קאָן נישט זיין!

און זי וועט עס דעם ווינט, דעם גזלן, נישט שענקען, זי וועט דעם ווינט פאַרקלאָגן...

פאַר וועמען?

פאַר דעם מלך שלמה.

פאַר אים וועט זי אַ דין־תורה האָבן מיטן ווינט, קיין ירושלים וועט זי גיין.

אָפּגעקלערט, פאַרדעקט זי דאָס פּנים מיט דער צעריסענער שאַל און לאָזט זיך אין וועג אריין.

פאַרהונגערט איז זי און פאַרשמאַכט, נאָר דער גערעכטער צאָרן טראָגט זי אויפן ווייטן וועג און זי איז געקומען — קיין ירושלים.

קומט זי, פרעגט זי נאָך, ווייזט מען איר, וווּ דער מלך שלמה הויזט לאָזן די שומרים אַריין; שלמה המלכס טירן זענען אָפן פאַר אַלע, בפרט פאַר אַלמנות. קומט זי אין זאַל אַריין און פאַלט פאַרן מלך שלמה, וואָס זיצט אויף זיין שטול, אויפן פּנים!

— אַדוני המלך, — זאָגט זי, — אַ דין־תורה האָב איך.

— מיט וועמען? איך זע, דו קומסט אַליין.

— מיטן ווינט, — ענטפערט די אלמנה, און הויבט צו אים דאָס פּנים אויף, און דערציילט אים איר טענה.

— גוט, — ענטפערט דער מלך שלמה, — דיין פּנים איז דיין עדות: עס איז מיד, און אין דיינע אויגן ברענט דער הונגער. וועסטו דיך צו אַלעם ערשטן דערפרישן. זעץ זיך דערווייל, אשה, אין אַ ווינקעלע; מען וועט דיר דערלאַנגען ברויט און וויין. עס, טרינק און דערהאַלט דיין נשמה, דערנאָך וועסטו הערן דיין פּסק.

גייט זי אָפּ אין אַ ווינקעלע. דערלאַנגט מען איר ברויט מיט וויין: עסט זי. קומען דריי פרעמדע מענער אריין. דריי פרעמדע מענער, מיט זעקלעך אויף די אַקסלען צום מלך שלמה דאַרפן זיי.

— וואָס איז אײַער פּאַרלאַנג, פרעמדע מענער? און וואָס טראָגט איר אין די זעקלעך אויף אײַער אקסל?

דערצײלן די מענער אַזאַ געשיכטע:

ישמעאלים סוחרים זענען זײ. האַנדלען מיט צירונג טײַערע און כלים, און בשמים די טײַערסטע, און זענען זאלבעדריט געפאָרן אין אַ שיפל איבערן ים... ווינטן זענען געווען. אומרויק איז געווען דער ים, זענען זײ אָבער שטאַרקע און געניטע לײַט, שרעקן זיך פאַר קײן ווינטן נישט, שווימען זײ וואַל־אַרויף, וואַל־אָפּ...

האָט אָבער, אײנמאָל פאַרנאַכט, אָנגעהויבן דאָס שיפל צו נעצן... געלעכערט איז ערגעץ געוואָרן דאָס שיפל, און מיט וואָס צו פאַר־שטאָפּן איז נישטאָ. שרײַען זײ, אפשר וועט מען דערהערן פון ברעג און קומען צו הילף. הערט קײנער נישט. דער ווינט כאַפּט זײערע גע־שרײַען און צעוואַרפט זײ איבערן ים, די וואַלן כאַפּן אויף און אַנטלויפן מיט זײ אין דער נאַכט אַרײַן...

און דאָס שיפל נעצט און הויבט אָן זינקען...

שרײַען זײ צו גאָט. צו זײער גאָט; ער הערט נישט. רופן זײ צו אַנדערע געטער — צום גאָט פון מואב, צום גאָט פון פלישתים, צו נאָך געטער. קײנער ענטפערט נישט. האָבן זײ זיך דערמאָנט, אַז עס איז דאָ נאָך אַ גאָט, אַ גאָט פון ישראל... פּרוּוון זײ און רופן:

— גאָט פון ישראל, ענטפער אונדז אין דער נויט! און אַ נדר טוען זײ: דאָס גאַנצע גאָלד און זילבער, וואָס מיר האָבן געלײזט גיבן מיר דיר אַוועק פאַר אונדזערע נפשות, נאָר ראַטעווע אונדז! ראַטעווע, גאָט פון ישראל...

און אין דער רגע האָט זיך דער ווינט אַ וואָרף געטאָן און עפּעס פון ברעג אין שיפל אַרײַן מיט אַ גוואַלדיקן כוח אַרײַנגעשלײַדערט, פונקט אין לאָך פון שיפל אַרײַן, און האָט עס פאַרשטאָפּט...

און באַלד האָט זיך געלײגט דער ווינט און מיר זענען בשלום צו־געשווומען צום ברעג...

האָבן מיר ביי לייטן זיך נאָכגעפרעגט: ווו הויזט דער יידישער גאָט. מיר ווילן אונדזער נדר מקיים זיין?

האָט מען אונדז אָנגעוויזן ירושלים...

זענען מיר מיט אונדזערע זעקלעך קיין ירושלים געקומען און אין די גאַסן די מענטשן אויסגעפרעגט: ווו איז אייער גאָט? מיר ווילן אים זען! האָבן לייט אונדז געענטפערט, אַז דעם גאָט פון ישראל זעט מען נישט...

— מיר דאַרפן אים דאַנקען, כבוד אָפגעבן, און אַ מתנה דערלאַנגען...

האָבן זיי מיט די אַקסלען געדריקט; אַנדערע האָבן אונדז אויסגעלאַכט...

און עלטערע לייט, וואָס מיר האָבן באַגעגנט, זיי זיך פאַרטרויט און אַן עצה געפרעגט: וואָס טוט מען מיט אונדזער נדר, וועמען גיט מען, עס זאָל פאַסן צום יידישן גאָטס ווילן, די זעקלעך מיט זילבער און גאָלד, האָבן קיין באשייד נישט געוווסט. נאָר איינער פון זיי, דער עלטסטער, האָט אונדז געראָטן, מיר זאָלן זיך ווענדן, גרויסער האַר און מלך, צו דיר. דו ביסט, האָבן זיי געזאָגט, דער קליגסטער אויף דער גאַנצער וועלט, און דו וועסט וויסן אונדז צו ראָטן, ווי אַזוי אונדזער נדר מקיים צו זיין, צו טאָן מיטן גאָלד און זילבער לויט דעם ווילן פון גאָט פון ישראל.

האָבן זיי געענדיקט און געבוקט זיך, און דער מלך שלמה פרעגט:

— האָט איר, פרעמדע לייט, באַטראַכט, וואָס דער ווינט האָט אייך פון ברעג אין שיפל אריינגעשליידערט, מיט וואָס ער האָט דאָס לעבל פאַרשטאָפּט, איר זאָלט נישט אונטערגיין?

— מיר האָבן געזען, גרויסער מלך, אַרויסגענומען און גוט באַטראַכט. אַ קליין ברויטל איז עס געווען, אַ ווייך, נישט דערבאַקן ברויטל... מיר האָבן עס געבראַכט, דיר צו ווייזן, מלך...

און דער עלטסטער נעמט דאָס ברויטל פון בוזעם אַרויס און ווייזט עס.

רופט צו דער מלך שלמה די אַלמנה שונמית און פרעגט, צי זי דערקענט נישט, צי איז עס נישט איר ברויטל?

דערקענט זי: איר ברויטל.

פסקנט דער מלך שלמה, מען זאָל איר געבן די דריי זעקלעך גאָלד און זילבער. טוען אַזוי די לייט, דאַנקען און גייען.

און צו דער אלמנה ווענדט זיך דער מלך שלמה:

— נעם דאָס גאָלד מיטן זילבער. פאַר דיין דריט ברויטל האָט דיר גאָט באַצאָלט, און זיי וויסן, אַז קיינער טוט נישט גאָט להכעיס; אַז אַלץ געשעט לויט זיין ווילן. און אַז נאָר זיין שליחות טוט דער ווינט.

דרשה געשאַנק

דאָס

וואָס איך וויל אייך פאַרציילן, איז אין שבחי בעל־שם־טוב נישטאָ, און קיין אַנדער ספר פון די סיפורי־מעשיות נישט געדרוקט. און דאָך ניכרים דברי אמת, ווי איר וועט אַליין זען...

אָנגעהויבן האָט זיך די מעשה גאָר, גאָר פריער, בשעת דער שוואַרצער מגפה. אַ פּוּפּצן מייל הינטער מעזשיבעזש איז פאַראַן אַ דאָרף. אַני־הייבן הייבט זיך אָן דאָס דאָרף מיט אַ קרעטשמע. האָבן די קרעטשמע צוויי שותּפים געהאַלטן. אַלטע יידן האָבן געדענקט, אַז די קרעטשמע ביים כראַביע האָבן געהאַלטן צוויי שותּפים. מען האָט נאָך דאַמאָלט געוווּסט די נעמען זייערע: איינער האָט געהייסן דער קרומער אליה — אַ קרומען אַקסל געהאַט, דעם צווייטן האָט מען גערופן: דער ברייטער מיכל, אַ ייד — אַ פּאַרנעם, קוים אַריין אין טיר, די יידן האָבן געלעבט, געהאַנדלט בשותּפות, קינדער געהאַט...

איז אַרויס אויף דער וועלט די שוואַרצע מגפה, אריינגעכאַפּט זיך אין קרעטשמע, צוגענומען ביידע שותּפים מיט די ווייבער און קינדער אַ סך. געבליבן איז נאָר נאָכן קרומען אליה אַ ייִנגעלע און נאָכן ברייטן

כראַביע — גראַף, דאָ געמיינט — אַ גרויסער פּריץ.

מיכל אַ מיידעלע, אין די זעלבע יאָרן, צוויי קליינע קינדער. דער ברוי־טער מיכל מיטן ווייב — דאַכט זיך שיינדל האָט זי געהייסן — זענען שפּעטער געשטאָרבן און פאַרן טויט האָבן זיי די ביידע קינדער פאַר־קנסט... די דערמאָנטע שיינדל האָט דאַמאָלסט פון אונטערן קישן אַפּיר גענומען אַ פינגערל אַ זילבערן — איר טבעת קדושין געווען — און איבערגעגעבן דעם יינגל, זאָגנדיק צו אים כמעט ביי יציאַת נשמה:

— אָט מיט דעם פינגערל זאָלסטו דערלעבן מקדש צו זיין דיין כלה...

אויסער די צוויי קינדער — חתן־כלה — איז געבליבן אַ משרת. האָט דער משרת אָפּגעטאָן אַזאַ מעשה רע. ער האָט מעלים געווען פאַרן פּריץ די קינדער, איבערגענומען די קרעטשמע, געצאָלט אַרענדע דער פּריצה (דאָס האָט איר דער פּריץ איבערגעגעבן, ווי עס הייסט ביי זיי — אויף שפּילקעס), די קינדער געפּייניקט, און ווי זיי זענען אויפגע־וואַקסן, האָט ער אים געמאַכט ביי זיך פאַר אַ משרת, דאָס מיידל — פאַר אַ קעכין. אין מעזשיבעזש האָבן דעמאָלט גערעדט דערפון פיל: נאָר פופצן מייל ווייט. דער אַרענדאַר איז געוואָרן אַ גבר אלים, אַ חשוב ביים פּריץ און ביי דער פּריצה, און דער פּריץ איז געווען אַ כראַביע, פון די שרי־המלכות, קיין ייד כמעט נישט צוגעלאָזט, — זאָל ער קומען אויף אַנדערע הענט! האָט מען גערעדט און גערעדט און פאַרגעסן. די קרעטשמע האָט מען גלאַט געמיטן: אַן אָרעמען אורח פלעגט ער, דער געוועזענער משרת, נישט לאָזן איבער דער שוועל. פון רייכערע — די הויט געריסן...

אַרויסגעשוווּמען איז די מעשה נאָך אַ מאָל ערשט אין פערצן, פופצן יאָר אַרום. עפּעס עמיץ איז דורכגעפאָרן מעזשיבעזש. געווען ביים בעל־שם, גלאַט אַזוי, אַריינגעקומען און פאַרציילט, באשר בכן, דער אַרענדאַר פון יענער קרעטשמע, דער געוועזענער משרת, שדכנט זיך צו דער יתומה. אַניט, זאָגט ער, וועט ער ביידע אַרויסטרייבן...

עס נעמט אָן ביי דער לעבער, נאָר אַז דער בעל־שם הערט און שווייגט, שווייגט מען. זיפצט מען אָפּ, מען דערמאָנט אַמאָל, און מען זיפצט ווייטער און מען פאַרגעסט ווידער...

דער בעל־שם, אפנים, האָט נישט פאַרגעסן, ווי איר וועט זען...
איינמאָל, ווינטער־צייט, איז אַ גרויסע זאווערוכע געווען. שניי און שניי. שבת פאַרנאַכט איז פלוצלונג שטיל געוואָרן. מען קוקט אַרויס פאַר הבדלה: אַן אויסגעשטערנטער הימל. גוט. דער בעל שם מאַכט הבדלה: האָדל, כמנהגה, האַלט די הבדלה. די רביצין שטייט אין טיר. אין שטוב — איבער דער וואָך, צוליב די שנייען, קיינער נישט געקומען — קוים אַ מנין.

נאָך הבדלה, מען וואַרט, דער בעל שם זאָל אָנהויבן ויתן־לך. דער בעל שם פאַרטראַכט זיך. דערנאָך צעשמייכלט ער זיך און גיט אַ זאָג:

— ווייסט איר וואָס, רבותים? מיר וועל־מיר פאָרן שפּאַצירן. די רביצין מיט האָדלען פאָרן מיט. ויתן לך וועלן מיר זאָגן אויפן וועג. די אליהום וועל־מיר, אם ירצה השם, זינגען אין וואַלד און מלוה מלכה וועל־מיר פּראַווען אין אַ קרעטשמע. אַ שימחה וועט זיין! זאָל וואַסיל איינשפּאַנען דעם גרויסן שליטן.

לויפט מען אַרויס אָנזאָגן וואַסילן. און ער הייסט די רביצין מיט האָדלען איינפּאַקן אַ מלוה־מלכה כיד המלך, נישט פאַרגעסן מיטצו־נעמען אַביסל לעקעך און בראַנפן. דאָס ביסל וויין, וואָס איז פון קידוש והבדלה געבליבן, אויך מיטנעמען...

ווי געזאָגט, אַ שימחה וועט זיין, זאָגט ער. ווערט שוין פריילעך אויפן האַרץ.

דערביי איז געווען דער סופר פון שטאָט.

— האָסט נישט ביי דיר אַ גרייטע כתובה, נאָר אריינצושרייבן נעמען?

מען ווערט נתפּעל פון דער שאלה. דער סופר דערמאָנט זיך: ער האָט אין דער היים. הייסט ער אים לויפן, ברענגען און מיטנעמען. ווערט מען נאָך מער נתפּעל, נאָר איבערפרעגן פרעגט מען נישט.

עס גייט נישט אַוועק אַ האַלבע שעה, וואַסיל מיטן ברייטן שליטן פאַרפאָרט; אויפן ערשטן געזעם זיצט שוין די רביצין און האָדל, די מלווה־מלכה אין אַ טישטוך געפּאַקט אין דער מיט. אויפן צווייטן געזעם — דער בעל שם צווישן צוויי עלטערע מקורבים. די רעשט כאַפּט זיך

אויף ווו עס איז, מיט די פּיס פון שליטן אַרויס. אַ יונגערמאַן האָט זיך אַרויפגעכאַפּט רייטנדיק אויף אַ דראָנג... וואַסיל מיט בײַטש און לייצן אין דער האַנט, זיצנדיק, ווי זיין שטייגער איז געווען, מיט די פּיס אויפן דישל און מיטן פּנים צום עולם, פרעגט:

— ווו אַהין?

דער בעל שם ענטפערט: — פאָר!

פרעגט שוין וואַסיל נישט איבער, גיט אַ שטעק אַריין אין היי אין ווינקל די בייטש, בינדט צו די לייצן צום ראַנד פון וואַסאָנג, און — אַ הוק אויף די פערדלעך! הייבן די פערדלעך, איבער דער זאַווערוכע־צייט אויסגערוט, די פיסלעך מיט חשק, יאָגן אויף אַ שנייענעם שטויב פון אונטער זיך, און מען טראָגט זיך, ווי אין אַ ליכטיקן נעפּל, פון געסל אַרויס, פון מאַרק, פון שטאָט, אין ווייטן, ברייטן שנייענעם רחבות אַריין, און מען זאָגט ויתן לך...

אָפּגעזאָגט ויתן לך, — הייבט זיך אָן דער וואַלד. דאַמאָלסט אַוודאַי פופצן מייל וואַלד געווען... אַ שליאַך אַ ברייטער, גלאַטיק ווי איבערן טיש. און מען זינגט די אליהוס... דער ניגון שטאַרקט זיך. דער אויס־געשטערנטער הימל, זעט מען בחוש, איז מקבל תענוג, ממש די שטערנד־לעך טאַנצן אונטער. די אַלטע נאָדל־ביימער — רעכטס און לינקס צי־טערן אויף ממש, ווי פון שלאָף, און באַשיטן אונדז מיט שנייעלעך, ממש ווי מען באַשיט חתנים מיט האָפּינקע. אַמאָל שפּרינגט אויף אַ דערוועק־טער שוואַרצער פויגל און גיט אַ שאָס ערגעץ אַוועק מיט אַ געשריי אין אויער אַריין און ווערט נעלם... אַמאָל וועקן זיך גאַנצע שאַרן קליינע פייגעלעך און — פּיפּק, פּיפּק, פּיפּק — זיי האַלטן אונטער, זינ־גען מיט... און אַזוי ווי עס ענדיקן זיך די אליהוס, ענדיקט זיך אויך דער וואַלד. ווייטער אַ רחבות, זעט זיך פון ווייטן אַ דאָרף, פאַרן דאָרף אַ גרויס הויז — די קרעטשמע. דערקענט מען די קרעטשמע מיטן דאָרף, ווייסט מען — פופצן מייל פון שטאָט. פון דעם אָבער רעדט מען נישט: מיט קפיצת־הדרך. אַז מען פאָרט שפּאַצירן, איז מען געווונס.

— שטיי! — הייסט דער בעל־שם. בלייבט מען שטיין.

— דאָ, — זאָגט ער, — וועל־מיר וואַרטן אַביסל.

וואַרטן איז וואַרטן. שפּרינגען טייל אַראָפּ פון שליטן אויסגלייכן די פיס.

דערווייל דערהערט מען, עפּעס קאָפּעט זיך אַלץ נענטער אין שניי. מען קוקט זיך צו — אַ פערד מיט אַ שליטל. נענטער — זעט מען — צוויי פאַרשוין פאָרן. אַ כפּאָדיקל מיט אַ שאַל. זיי ווילן פאַרביי, שטעלט זיי דער בעל שם אָפּ.

— הער נאָר דו, בחור איינער! — נאָר אָן כעס, טאַקע מיט אַ שמייכעלע, — ווי פאָרט עס אַ בחור מיט אַ בתולה אליין ביי דער נאַכט?

דער בחור קוקט זיך צו, ווער פרעגט עס אים. זעט ער, אַפּנים, ווער. און אפשר אָן קול דערקענט, אַז עס איז נישט קיין פּראָסטער בשר־ודם.

— מיר זענען חתן־כלה, רבי!

— דאָס ווייס איך... אָבער פאַר חופּה וקידושין...

— דער בעל הבית, רבי, האָט אונדז אַרויסגעטריבן, ווי מיר שטייען און גייען. אַ מערכה, אַ פויער, אַ שכן, האָט אויף אונדז רחמנות באַקומען, אַ פערד און שליטל געבאָרגט און פעלצן, און געראָטן, איך זאָל אַריינפאָרן קיין מעזשיבעזש צום ראַבין, צום בעל שם... ער וועט מיר העלפן...

— איז דיר, — ענטפערט מען אים אַלץ מיט אַ שמייכעלע, — דער בעל־שם אַנטקעגן געקומען...

ער גלויבט קוים זיינע אויערן און אויגן.

— און פאָר צוריק! — זאָגט דער בעל־שם.

— ער וועט אונדז דערהרגענען... ער האָט געזאָגט...

— פאָר, אַז מען הייסט!

דרייט ער אוים און פאָרט צוריק. דער גרויסער שליטן — נאָך. ווער ס׳איז אַראָפּ, כאַפּט זיך צוריק אויף אָדער גייט שוין דאָס שטיקל צופוס...

און אַז דאָס קליינע שליטל פאַרפאָרט פאַר דער קרעטשמע, לויפט אַרויס דער אַרענדאַר מיט אַ דראָנג...

גיט מען אויף אים אַ געשריי פון גרויסן שליטן. דערזעט ער אַן עולם, רופט ער מיט כעס:

— שלעפּערס געקומען! פאָרט ווייטער! נישטאָ וואָס צו עסן, נישטאָ וואָס צו טרינקען, נישטאָ ווו צו נעכטיקן, היידאַ!

און לויפט צוריק און וויל פאַרשפּאַרן די טירן.

טאַקע אַ גבר דער ייד, דער גזלן. פּלייצעס, הענט און אַ דראָנג אין דער האַנט. איז דאָך אָבער דאָ וואַסיל, און דער עולם קומט צוהילף... אין אַ מינוט אַרום זענען אַלע אין שטוב.

— דאָ נעכטיקן, — זאָגט צו אים דער בעל־שם, — וועלן מיר נישט, עסן און טרינקען האָבן מיר, ברוך השם, מיטגעבראַכט. די זוך אויס, געפין און צינד אָן מער ליכט...

וואָרטשעט עפּעס דער גזלן אונטער דער נאָז, נאָר פאָלגן פאָלגט ער. עס ברענען שוין עטלעכע ליכט אין מעשענע לייכטער.

— דערלאַנג נאָך אַ טישטוך!

— זאָל ער דערלאַנגען! — ברומט ער, דער גזלן, מיט אַ בייזן בליק צום ארויסגעטריבענעם בחור.

—דו ביסט זיין משרת! — שרייט אויף אים אָן דער בעל־שם. כמעט דאָס ערשטע מאָל האָט מען אים געהערט אָנשרייען. און עס האָט אַ פּעולה געהאַט. דער אַרענדאַר איז מיט אַמאָל איינגעצויגן, קליין גע־וואָרן, ממש איינגעשרומפּן, צוריק משרת געוואָרן. און ער גייט און ברענגט אַריין פון צווייטן שטוב אַ טישטוך.

— דרענגלעך האָסטו? — פרעגט דער בעל־שם.

ער ענטפערט שוין ווי אַ משרת:

— איינצוהייצן אין אויוון אָדער אויפן קוימען?

— נישט צום הייצן. ברענג פיר גלייכע דרענגלעך...

ברענגט ער.

זאָגט דער בעל־שם צום סופר:

— נעם אַרויס די כתובה און שרייב איין די נעמען פון חתן כלה...

און דערנאָך:

— זאָל עמיץ פון טישטוך מיט די דרענגלעך מאַכן אַ חופה.

דער סופר שרייבט. די חופה ווערט געמאַכט. חתן־כלה שטייען שוין אונטער דער חופה. דער בעל־שם איז שוין מסדר־קדושין... מזל־טוב! מזל־טוב! און מען זעצט זיך צו מלווה־מלכה, וואָס די רביצין מיט האָדלען האָבן דערווייל אויסגעפּאקט און צום טיש געגרייט...

מען עסט, מען טרינקט, מען זינגט אונטער... — רופט זיך אָן דער בעל־שם:

— אַצינד דרשה־געשאַנק! די נאַכט שטייט נישט. פאַר ביידע, חתנס צד און כלהס צד מיט אַמאָל. און ער צעשמייכלט זיך און רופט אויס:

— איך, פון מיין צד, גיב דעם פאַר־פאָלק די אַרענדע פון דער קרעטשמע!

— די קרעטשמע איז מיין! — צינדט זיך אָן דער געוועזענער משרת.

— נארישער רשע! אַצינד בין איך פּריץ, און די קרעטשמשע איז מיין, און איך גיב זי איבער דעם פאַר־פאָלק.

— און, — ווענדט ער זיך צו דער רביצין, — און דו, רביצין, וואָס גיסטו?

גלייך מיט אַלע נעמט עס די רביצין אָן פאַר אַ שפּאַס, דעם גזלן להכעיס, און רופט זיך אָן:

— אַז דער מאַן איז אַ פּריץ, איז דאָס ווייב אַ פּריצה, און אַזוי ווי דעם אָפּצאָל פון קרעטשמע (אַ דבר ידוע געוועזן) נעמט די פּריצה אויף שפּילקעס, שענק איך זיי דרשה־געשאנק — דעם אָפּצאָל אויף אייביקע יאָרן!

— אויב אַזוי, — מאַכט האָדל, — אַז דער טאַטע איז אַ פּריץ און די מאַמע אַ פּריצה, בין איך דאָך דעם פּריצס איינציקע טאָכטער, האָב איך אויך אַ שטיקל דעה.

אַוודאַי, אַוודאַי!

— גיב איך, פון מיין צד, פון גאַראַנצע דעם פאַר־פאָלק דריי הונ־דערט עמער בראַנפן.

— רבותי, מיר וועלן בענטשן!

בענטשט מען נאָכן שפּאַס, ווי מען האָט געמיינט...

נאָכן בענטשן מאַכט דער בעל־שם צום פאָר־פאָלק:

— אַצינד מעגט איר שוין פאָרן צוזאַמען. וווּ אַהין ווילסטו פאָרן?

— איך האָב דאָ אַ פעטער נישט ווייט, אינם וואַלד... אַ סמאָלע־מאַכער...

שמייכלט דער בעל־שם און זאָגט:

— אַ מענטש פאָרט, און גאָט פירט... פאָרט געזונטערהייט. נאָר די שיריים, — זאָגט ער, — מיטן טישטוך נעמט אייך מיט. דער עיקר פאַרגעסט נישט דאָס איבערגעבליבענע ביסל ווייַן. עס וועט אייך צו־נוץ קומען...

געשעט אַזוי. פאָרט דער קליינער שליטן אָפּ אין איין זייט, מיר אויפן גרויסן — צוריק קיין מעזשיבעזש... מן הסתם וועט זיין קפיצת הדרך. שוין זיצנדיק אויפן שליטן, ווענדט זיך דער בעל־שם צום אַרענדאַר:

— און דו, גזלן, זאָלסט תשובה טאָן! פון קרעטשמע וועסטו אַרויס, זיין נע־ונד, פּראָווען גלות. דערנאָך וועט דיר גאָט העלפן, און וועסט אָנקומען צו מיר נאָך, תשובה... פאָר, וואַסיל...

דער שליטן רירט, דער אַרענדאַר בלייבט ווי פאַרשטיינערט... נאָך ביים וואַלד אַריינפאָרנדיק, האָט מען זיך אומגעקוקט און געזען, ווי ער שטייט נאָך אַלץ און רייבט די אויגן, גלייך ווי ער וויל זיך אויס־כאַפּן פון אַ בייזן חלום...

און וואָס דער בעל־שם האָט געזאָגט, איז, פאַרשטייט זיך, מקוים געוואָרן...

אין עטלעכע יאָר אַרום איז דער אַרענדאַר געקומען און מקבל תשובה געווען... עס איז אים שוין נישט געווען צו דערקענען. דאָס איז שוין אַן אַנדער מעשה. הערט בעסער, וואָס עס איז געשען מיטן דרשה־געשאַנק. מען האָט דאָך געמיינט: אַ שפּאַס...

פאַרט דער יונגערמאַן מיטן ווייבל אין וואַלד אַריין, דאָס בישטוך מיט די שיריים פון מלווה־מלכה, מיטן ביסל ווייַן אין פלעשל איינגע־פּאַקט. דאַרפן זיי פאָרן צום סמאָלע־מאַכער לערך אַ האַלבע שעה. פאָרן זיי שוין אַ שעה און אַנדערהאַלבן, און דעם פלאַץ מיטן שוואַרצן הייזל זעט מען נישט, קיין וווּנדער נישט, אַנגעפּאַלן אַזאַ שניי, גיי דערקען אַ וועג! אָבער אומרויק ווערט מען, און אַביסל שרעקט מען זיך אויך. דערווייל שטעלט זיך דאָס פערדל. זאָל עס אָפּכאַפּן, ס׳האָט שוין לאַנג אין מויל נישט געהאַט. זאָגט דאָס ווייבל:

— אַ צער־בעלי־חיים, אפשר געבן אים אַ שטיקל חלה פון די שיריים...

— מהיכא־תיתי...

גייט דאָס ווייבל אַראָפּ פון שליטל, פּאַקט אויף, דערלאַנגט צו אַ שטיק חלה און גיט דעם פערד צום מויל! קיים עס.

שפּרינגט דער יונגערמאַן אויך אַראָפּ פון שליטל; די פיס אויס־גלייכן. אגב, מעג מען גיין אַביסל צו פוס.

דאָס פערד האָט אַפּגעקייט, אָפּגעטשוכעט זיך. מען וויל רירן פון אָרט, דערהערן זיי פון הינטער די ביימער אַ טיפן קרעכץ און נאָך אַ קרעכץ...

— אַזאַ חיה? — פרעגט דאָס ווייבל.

— ניין, דאַכט זיך, אַ מענטש.

— געווים אַן אומגליק געשען...

— לאָמיר זוכן!

גייען זיי נישט לאַנג נאָכן קרעכץ און טרעפן אַ ליגנדיקן מענטש, אַ פאַרחלשטן. אַ יונגער מענטש, קענטיק, אַ פריץ אַ יונגער. לעבן אים — די ביקס. נישט ווייט — אַ געשאָסענער האָז.

— אַ פאַרבלאָנדזשעטער, פאַרחלשטער יעגער, — טרעפט דאָס ווייבל.

— אַוודאי אַזוי, ברענג דאָס ביסל ווייַן...

דערמאָנען זיי זיך, דער בעל־שם האָט געזאָגט: עס וועט צונוץ קומען...

ברענגט דאָס ווייבל דעם וויין, אַ שטיקל לעקעך. דער יונגערמאַן האָט זיך דערוויל אַנידערגעזעצט און דעם פאַרחלשטנס קאָפּ צו זיך אויף די קניען גענומען. דאָס ווייבל באשמירט אים די ליפּן מיט וויין. ער עפנט קוים די אויגן אויף.

— ווו בין איך?

גיסט זי אים אַריין עטלעכע טראָפּן אין מויל אַריין, שלינגט ער. דערלאַנגט אים צום מויל אַ שטיקל לעקעך — בייסט ער איין, קומט צו זיך.

ווער איז עס געווען מיינט איר?

טאַקע דער יונגער כראַביע אַליין. שוין דריי טאָג איז ער אַרום מיט יונגע פריצים אויפן געיעג. אָן אַ זייט זיך גענומען. וואָס? ער קען נישט דעם וואַלד? — און פאַרבלאָנדזשעט. פריער האָט ער נאָך גע־הערט שיסן, דערנאָך האָט אויפגעהערט, זיי האָבן אוודאי באַמערקט, אַז ער פעלט און געלאָפן אים זוכן, און זענען זיך נאָך מער צעגאַנגען... הונגעריק און דורשטיק, האָט ער זיך, נאָך אַ לאַנגן אומזיסטיקן אַרומ־בלאָנדזשען, אַנידערגעזעצט אונטערן בוים... אַוועקגעשליידערט פון זיך דעם געשאָסענעם האָז. כדאַי געווען צוליב אים צו פאַרבלאָנ־דזשען... אַזוי פיל נאָכצולויפן!... דערנאָך האָט ער שוין שוואַך געהערט טרומייטערן ערגעץ ווייט און רופן און הוקען אין וואַלד. גיין האָט ער שוין נישט געקענט, און זיין שוואַך געשריי האָט מען נישט געהערט... דערנאָך איז שטיל געוואָרן... ער איז, דאַכט זיך, איינגע־שלאָפן, אָפנים, מיט אָפענע אויגן... ווייל אין אַ צייט אַרום האָט ער געזען, ווי מענטשן — פויערים און יעגער מיט ברענענדיקע שטורקאַצן אין די הענט לויפן אַרום איבערן וואַלד, טרומייטערן, רופן, הוקען... ער הערט, זעט, וויל און קאָן זיך נישט אויפכאַפּן...

אַ מערכה, זיי האָבן אים געפונען, ער וואָלט שוין מער נישט אויפ־געשטאַנען.

נעמען זיי דעם יונגן כראַביע, וואָס איז שוין צו זיך געקומען, מאַכן אים אין שליטן אַ באַזונדער געזעס, זעצן אים און זיך אויף צום פאָרן.

— מערקווירדיק, — מאַכט ער, דער יונגער כראַביע, — אַזינר זע איך באַשיינפּערלעך, ווו איך בין. אָט דאָרט, — ווייזט ער מיטן פינגער, — איז דער פּאַלאַץ. פּאָרט אַהין גלייך צווישן די ביימער...

— עפּעס אַ פאַרבלענדעניש געווען! — מורמלט ער און בלייבט שטיל, נאָכטראַכטנדיק, וואָס אין דער היים ביי פאָטער און מוטער טוט זיך... און זיי פאָרן, ווי ער האָט זיי געוויזן, גלייך צום פּאַלאַץ צו...

נישט ליכטיק איז אין פּאַלאַץ, אין איין פענצטער אינגאַנצן שיינט דורך דער פּאָרהאַנג. אין דער רעשט — חושך.

מען פּאָרט אַריין אין טויער. לויפן מענטשן אַנטקעגן: ווער קאָן עס פאָרן ביי דער נאַכט?... אַ געבילעדריי ווערט פון הינט. איינער שפּרינגט צו, דערקענט, ווער עס איז אין שליטל, און לאָזט אַרויס גאָר אַן אַנדער ביל, אַ ביל פון פרייד, פון אַ גוטער בשורה. לויפט נענטער צו אַ דינער:

— דער פּריץ, דער יונגער פּריץ!

לויפט מען צום פּאַלאַץ, טוט מען צו וויסן. לויפן אַרויס פאָטער און מוטער און געסט...

— מיין זון, מיין זון, מיין ברודער!

— סטאַש, סטאַש, ער לעבט! — שרייען די יונגע פּריצים, וואָס האָבן נאָך די יעגערישע קליידער נישט אַראָפּגעוואָרפן. מען כאַפּט דעם פּאַן סטאַניסלאַוו אויף די הענט, מען טראָגט אים אין פּאַלאַץ. מיט אַמאָל ווערט ליכטיק אין אַלע פענצטער, דער גאַנצער הויף — באַלויכטן.

דער פּאַן סטאַניסלאַוו פאַרציילט. אַלע רינגלען אים אַרום און הערן מיט אַ פאַרכאַפּטן אָטעם... דערווייל איז שוין געדעקט דער טיש: וויין, פאַרבייסעכץ. מען זיצט שוין, מען עסט, מען טרינקט, מען פרייט זיך, און דאַמאָלט גיט עמיץ אַ פרעג:

— און ווער האָט דיך אויפגעהויבן, ווער האָט דיך געבראַכט, טייערער סטאַש?

סטאַש — צערטלעך פאַרקירצט פון סטאַניסלאַוו.

זיינען אַלע פאַרשעמט געוואָרן. מען האָט גאָר אָן די, וואָס האָבן דעם בן־יחידס לעבן מציל געווען, פאַרגעסן!

— אַזאַ אומרעכט! פאַרברעכט דער פריץ די הענט.

— ווי מיר! — קרעכצט די פּריצה, — גאָט וועט עס מיר נישט מוחל זיין...

— אויף אַ שליטל געווען, געמוזט אַוועקפאָרן. גאַרנישט אין מויל אַריין גענומען, דאָס האַרץ נישט אונטערגעלענט, נישט אָנגעוואַרעמט זיך, קיין דאַנק נישט געהערט, — זאָגט מיט שמערצלעכע טרערן די טאָכטער.

ראָמאָלט קומט צו דער קאָמערדינער און ראַפּאָרטירט:

— ער האָט אַלץ געטאָן, וואָס מען דאַרף. דאָס פערדל אויסגעשפּאַנט און אין שטאַל אַריין גענומען, פרישן האָבער געשיט. זיי — אַ יינגל, דאַכט זיך, און אַ מיידל, אפשר שוועסטער און ברודער, אפשר חתן כלה... זיי האָט ער זיך אין קיך באַשערט, זיי זאָלן זיך אנוואַרעמען, עסן האָבן זיי זייער אייגנס מיט זיך געהאַט. זיי זענען יידישע קינדער, זיי ווען אונדזערס נישט פאַרזוכן...

— אַהער ברענג זיי אַריין, אַהער! — רופט אויס דער פּריץ.

— אַליין וועל־מיר זיי ברענגען, אַליין! — רופן אויס דעם יונגן פּראָביעס מוטער און שוועסטער... און זענען אַרויס און דאָס יונגע פאָר־פאָלק געבראַכט אין זאַל אַריין...

— אַ דאַנק, אַ דאַנק... אַ דאַנק...

די אַלטע פּריצה פרעגט:

— וואָס זייט איר: שוועסטער און ברודער, חתן־כלה?... ביי אייך פאַרט מען דאָך נישט אַזוי...

— ניין, — זאָגן זיי, — מאַן און ווייב, ערשט נאָך דער חופּה! צו אַ פעטער אין וואַלד זענען מיר געפאָרן... צום פּמאָלע־מאָכער.

— אויב אַזוי, — רופט מען פון אַלע זייטן, — מזל־טוב! זאָל זיין מיט גליק, הייסט עס, אויף זייער לשון...

— קומט דאָך אייך, — רופט זיך אָפּ דער יונגער כראַביע, — מתנות... דרשה־געשאַנק, אויף זייער לשון, חתונה־געשאַנק.

רופט זיך באַלד אָפּ דער אַלטער פּריץ:

— איך גיב זיי אַוועק די בעסטע קרעטשמע אין מיינע גיטער.

און די פּריצה זאָגט:

— און איך שענק זיי די אַרענדע אויף אייביקע יאָרן!

און די טאָכטער רופט זיך אָן:

— אייך־איינציקע טאָכטער בין איך, אויסער מיין ברודער, האָב איך אויך אַ שטיקל דעה!

— האָסט, גיב, — זאָגן פֿאָטער און מוטער, — וואָס דו ווילסט!

— גיב איך דריי הונדערט עמער אָקעוויט פון גאָראַלנע.

זכר הזה... דער יונגער פּריץ האָט נאָך עפּעס אַריינגעשטופּט אין די הענט אַריין...

איך האָב נישט געציילט...

דערוויייל איז אַריין מוזיק, מען האָט אָנגעהויבן טאַנצן...

אונדזער פֿאָר־פֿאָלק האָט זיך שטילערהייט אַרויסגעגנבעט און גע־פֿאָרן צוריק — צו זיך אין קרעטשמע אַריין...

דער אַרענדאַר איז שוין דאָרט נישט געווען... שוין געגאַנגען ליידן גלות.

אויב נישט נאָך העכער

און

דער נעמיראָווער פלעגט סליחות־צייט יעדן פרימאָרגן נעלם ווערן, פאַרשווינדן!

מען פלעגט אים נישט זען אין ערגעץ: נישט אין שול, נישט אין ביידע בתי מדרשים, נישט ביי אַ מנין און אין דער היים אַוודאַי און אַוודאַי נישט. די שטוב איז געשטאַנען אָפן. ווער עס האָט געוואָלט איז אַריין און אַרויסגעגאַנגען; געגנבעט ביים רבין האָט מען נישט; אָבער קיין לעבעדיק באַשעפעניש איז אין שטוב נישט געווען.

ווו קאָן זיין דער רבי?

ווו זאָל ער זיין? מן הסתם אין הימל! וויניק געשעפטן האָט אַ רבי פאַר ימים־נוראים צו פאַרזאָרגן? יידעלעך, קיין עין־הרע, דאַרפן פרנסה, שלום, געזונט, גוטע שידוכים, ווילן גוט און פרום זיין, און די זינד זענען דאָך גרויס, און דער שטן מיט זיינע טויזנט אויגן קוקט פון איין עק וועלט ביז דער צווייטער; און ער זעט, און פאַרקלאָגט, און מסרט... און — ווער זאָל העלפן, אַז נישט דער רבי?

אַזוי האָט דער עולם געטראַכט.

איינמאָל איז אָבער אָנגעקומען אַ ליטוואַק; לאַכט ער! איר קענט דאָך די ליטוואַקעס: פון מוסר־ספרים האַלטן זיי וויניק, דערפאַר שטאָפן

זיי זיך אָן מיט ש"ס ופוסקים. ווייזט דער ליטוואַק אַ בפירושע גמרא,
— די אויגן שטעכט ער אויס! אַפילו משה רבינו, ווייזט ער, האָט ביים לעבן נישט געקאָנט אַרויף אויפן הימל, נאָר געהאַלטן זיך צען טפחים אונטערן הימל. נו, גיי שפּאַר זיך מיט אַ ליטוואַק!
— ווו דען קומט אַהין דער רבי?
— מיין דאגה! — ענטפערט ער און ציט מיט די אַקסל; און תוך כדי דיבור (וואָס אַ ליטוואַק קאָן!) איז ער זיך מיישב צו דערגיין די זאַך.

נאָך דעם זעלבן פאַרנאַכט, באַלד נאָך מעריב, גנבעט זיך דער ליטוואַק צום רבין אין חדר אַריין, לייגט זיך אונטערן רבינס בעט און ליגט. ער מוז אָפּוואַרטן די נאַכט און זען, ווו דער רבי קומט אַהין, וואָס ער טוט סליחות־צייט.

אַן אַנדערער וואָלט אפשר איינגעדרעמלט און פאַרשלאָפן די צייט; אַ ליטוואַק טוט זיך אָן עצה: לערנט ער זיך אויסנווייניק אַ גאַנצע מסכתא! איך געדענק שוין נישט: חולין, צי נדרים!

פאַרטאָג הערט ער, ווי מען קלאַפּט צו סליחות.

דער רבי איז שוין נישט געשלאָפן אַ צייט. ער הערט אים שוין אפשר אַ גאַנצע שעה קרעכצן.

ווער עס האָט געהערט דעם נעמיראָווער קרעכצן, ווייס וויפל צער פאַר כל ישראל, וויפל יסורים עס האָט געשטעקט אין זיין יעדן קרעכץ... די נשמה פלעגט אויסגיין, הערנדיק דאָס קרעכצן. אַ ליטוואַק האָט דאָך אָבער אַן אייזערן האַרץ, הערט ער צו און ליגט זיך ווייטער! דער רבי ליגט זיך אויך. דער רבי, זאָל לעבן, אויפן בעט, דער ליטוואַק — אונטערן בעט.

דערנאָך הערט דער ליטוואַק, ווי די בעטן אין הויז הייבן אָן סקריפּען... ווי די בני־בית כאַפּן זיך אַרויס פון די בעטן; ווי מען מורמלט אַ יידיש וואָרט, מען גיסט וואַסער אויף די נעגל, עס קלאַפּן זיך אויף און צו די טירן... דערנאָך איז דער עולם אַרויס פון שטוב,

עס ווערט ווייטער שטיל און פינצטער, דורכן לאָדן שיינט קוים אַריין אַ קליין ביסל ליכט פון דער לבֿנה...

מודה האָט ער געווען, דער ליטוואַק, אַז ווען ער איז געבליבן אײנער אַליין מיטן רבין, איז אים באַפאַלן אַן אימה. די הויט איז אים שיר אויפגעלאָפן פאַר שרעק, די וואָרצלען פון די פאות האָבן אים געשטאָכן אין די שלייפן, ווי די נאָדלען.

אַ קלייניקייט: מיטן רבין און סליחות־צייט פאַרטאָג אַליין אין אַ שטוב.

אַ ליטוואַק איז דאָך אָבער איינגעשפּאַרט. ציטערט ער, ווי אַ פיש אין וואַסער, און ליגט.

ענדלעך, שטייט דער רבי, זאָל לעבן, אויף...

פריער טוט ער, וואָס אַ ייד דאַרף טאָן... דערנאָך גייט ער צו צו דעם קליידער־אַלמער און נעמט אַרויס אַ פּעקל... עס באַווייזן זיך פּויערשע קליידער: לייוונטענע פּלודערן, גרויסע שטיוול, אַ סיערמיענגע, אַ גרויס פוטערן היטל, מיט אַ ברייטן, לאַנגן לעדערנעם פּאַס, אויסגעשלאָגן מיט מעשענע נעגעלעך.

דער רבי טוט עס אָן...

פון דער קעשענע פון סיערמיענגע שטאַרט אַרויס אַן עק פון אַ גראָבן שטריק... פון אַ פּויערשן שטריק!

דער רבי גייט אַרויס; דער ליטוואַק — נאָך!

דורכגייענדיק, טרעט אָפּ דער רבי אין קיך, בייגט זיך איין, פון אונטער אַ בעט נעמט ער אַרויס אַ האַק, פאַרלייגט זי אונטערן פּאַס און גייט אַרויס פון שטוב.

דער ליטוואַק ציטערט, נאָר ער טרעט נישט אָפּ.

ימים־נוראים שרעקן זיך אַלע פאַרן משפּט. „אפילו אַ פיש אין וואַסער ציטערט".

סיערמיענגע — אַ פּויערישער מאַנטל.

אַלמער — שאַפע.

אַ שטילער, ימים־נוראימדיקער פחד וויגט זיך איבער די טונקעלע גאַסן. אַפּט רייסט זיך אַרויס אַ געשריי פון סליחות פון ערגעץ אַ מנין, אָדער אַ קראַנקער קרעכץ פון ערגעץ אַ פענצטער... דער רבי האַלט זיך אַלץ אין די זייטן פון די גאַסן, אין שאָטן פון די הייזער...
פון איין הויז צום אַנדערן שווימט ער אַרויס און דער ליטוואַק נאָך אים...

און דער ליטוואַק הערט ווי זיין אייגן האַרץ קלאַפּן מישט זיך צו־זאַמען מיטן קול פון רבינס שווערע טריט. אָבער גיין גייט ער און קומט צוזאַמען מיטן רבין אויס דער שטאָט אַרויס.

הינטער דער שטאָט שטייט אַ וועלדל.

דער רבי, זאָל לעבן, נעמט זיך אין וועלדל אַריין. ער מאַכט אַ דריי־סיק, פּערציק טריט און שטעלט זיך אָפּ ביי אַ ביימל, און דער ליטוואַק ווערט נבהל ונשתומם, זעענדיק, ווי דער רבי נעמט אַרויס פון פּאַס די האַק און שלאָגט אין ביימל.

ער זעט, ווי דער רבי האַקט און האַקט, ער הערט ווי דאָס ביימל קרעכצט און קנאַקט. און דאָס ביימל פאַלט, און דער רבי שפּאַלט עס אויף ליפּעס... די ליפּעס — אויף דינע שייטלעך; און ער מאַכט זיך אַ בינטל האָלץ, נעמט עס אַרום מיטן שטריק פון קעשענע, ער וואַרפט דאָס בינטל האָלץ איבער די פּלייצעס, שטעקט צוריק אַריין די האַק אינעם פּאַס, לאָזט זיך אַרויס פון וואַלד און גייט צוריק אין שטאָט אַריין.

אין אַ הינטער־געסל שטעלט ער זיך אָפּ ביי אַן אָרעם, האַלב איינ־געבראָכן הייזל און קלאַפּט אָן אין פענצטערל.

— ווער איז? — פרעגט מען דערשראָקן פון שטוב אַרויס. דער ליטוואַק דערקענט, אַז עס איז אַ קול פון אַ יידענע, פון אַ קראַנקער יידענע.

מאַלאָראָסיש — פּראָסט־אוקראַיניש.

— יאָ! (איך) — ענטפֿערט דער רבי אויף פּויעריש לשון.
— קטאָ יאָ? (ווער איך) — פֿרעגט מען ווייטער פֿון שטוב.
און דער רבי ענטפֿערט ווייטער אויף מאַלאָראָסיש לשון:
— וואַסיל!
—וואָס פֿאַר אַ וואַסיל און וואָס ווילסטו, וואַסיל?
— האָלץ, — זאָגט דער פֿאַרשטעלטער וואַסיל, — האָב איך צו פֿאַרקויפֿן! זייער ביליק. בחצי חנם האָלץ!

און נישט וואַרטנדיק אויף תשובה, נעמט ער זיך אין שטוב אַריין.

דער ליטוואַק גנבֿט זיך אויך אַריין און, ביים גרויען ליכט פֿון פֿריען מאָרגן, זעט ער אַן אָרעמע שטוב, צעבראָכן, אָרעם כלי־בית... אין בעט ליגט אַ קראַנקע יידענע, פֿאַרוויקלט מיט שמאַטעס. און זי זאָגט מיט אַ ביטער קול:

— קויפֿן? מיט וואָס זאָל איך קויפֿן? ווו האָב איך, אָרעמע אַלמנה, געלט?

— איך וועל דיר באָרגן! — ענטפֿערט דער פֿאַרשטעלטער וואַסיל, — אינגאַנצן זעקס גראָשן!

— פֿון וואַנען וועל איך דיר באַצאָלן? — קרעכצט די אָרעמע יידענע.

— נאַרישער מענטש, — מוסרט זי דער רבי, — זע, דו ביסט אַן אָרעמע, קראַנקע יידענע, און איך געטרוי דיר דאָס ביסל האָלץ; איך בין בטוח, אַז דו וועסט באַצאָלן; און דו האָסט אַזאַ שטאַרקן, גרויסן גאָט, און געטרויסט אים נישט... און האָסט אין אים אויף נאַרישע זעקס גראָשן פֿאַרן בינטל האָלץ קיין ביטחון נישט!

— און ווער וועט מיר איינהייצן? — קרעכצט די אַלמנה, — איך האָב דען כוח אויפֿצושטיין? מיין זון איז אויף דער אַרבעט געבליבן.

— איך וועל דיר איינהייצן אויך, — זאָגט דער רבי.

און אַריינלייגנדיק דאָס האָלץ אין אויוון, האָט דער רבי, קרעכצנדיק, געזאָגט פֿון סליחות דעם ערשטן פּיזמון...

און אַז ער האָט אונטערגעצונדן, און דאָס האָלץ האָט פֿריילעך

געברענט, האָט ער געזאָגט, שוין אַ ביסל לוסטיקער, פון די סליחות דעם צווייטן פּיזמון...

דעם דריטן פּיזמון האָט ער געזאָגט ווען עס האָט זיך אויסגע־ברענט און ער האָט די בלעך פאַרמאַכט.

דער ליטוואַק, וואָס האָט דאָס אַלץ געזען, איז שוין געבליבן אַ נעמיראָווער חסיד.

און שפּעטער, אויב אַ חסיד האָט אַמאָל פאַרציילט, אַז דער נע־מיראָווער הייבט זיך אויף סליחות־צייט יעדן פרימאָרגן און פליט אַרויף אין הימל אַריין, פלעגט שוין דער ליטוואַק נישט לאַכן, נאָר צוגעבן שטילערהייט:

— אויב נישט נאָך העכער!